

Saimaan ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysala Lappeenranta
Sosiaalialan koulutusohjelma

Riikka Inkinen, Päivi Toiviainen

Kehitysvammaisten henkilöiden kokemukset itsenäisen asumisen tuen tarpeista

Opinnäytetyö 2015

Tiivistelmä

Riikka Inkinen, Päivi Toiviainen

Kehitysvammaisten henkilöiden kokemukset itsenäisen asumisen tuen tarpeista
42 sivua, 3 liitettä

Saimaan ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveysala, Lappeenranta

Sosiaalialan koulutusohjelma

Opinnäytetyö 2015

Ohjaaja: Opettaja Sanna Hiltula, Saimaan ammattikorkeakoulu

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten henkilöiden asumiseen liittyviä tuen tarpeita heidän omana kokemuksenaan. Opinnäytetyön kehittämiskysymykset olivat: 1. Mitä ovat itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten henkilöiden tuen tarpeet? 2. Kohtaavatko tuen tarve ja palvelut? 3. Miten Bikva-malli soveltuu kehitysvammaisten henkilöiden itsenäisen asumisen tuen tarpeen aiheuttamien palveluiden kartoittamiseen?

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena kehittämistehtävänä Bikva-mallia käyttäen yhteistyössä keskisuuren Kaakkois-Suomen kunnan kanssa. Ryhmähaastattelut suoritettiin syksyllä 2014, ja niihin osallistui kunnan alueella itsenäisesti asuvia kehitysvammaisia henkilöitä ja heidän kanssaan työskenteleviä työntekijöitä sekä kunnan vammaispalveluiden johtohenkilöitä. Ryhmähaastatteluihin kutsuttiin kaikki 25 kunnan alueella itsenäisesti asuvaa kehitysvammaista henkilöä, joista kahdeksan osallistui.

Kehitysvammaiset henkilöt kokivat itsenäiseen asumiseen saamansa tuen riittäväksi. He tiesivät, mistä apua voi tarvittaessa pyytää, mutta tarvittavia välineitä avun pyytämiseen, kuten puhelinta, ei kaikilla ollut. Kehitysvammaisten henkilöiden oman arvion mukaan heillä oli päivittäisissä kodin askareissa tarvittavia taitoja. Erityistarpeiden osalta tuen saanti koettiin riittäväksi. Näitä ovat oppiminen, kommunikaatio sekä itseä koskeva päätöksenteko. Vapaa-aikaan liittyvistä mahdollisuuksista toivottiin työntekijöiltä tasapuolisempaa tiedottamista. Päätäväältä omasta rahankäytöstä koettiin vähäiseksi. Muutosta toivottiin työntekijöiden kotikäyntien asiakaslähtöisyyteen, kestoon ja sisältöön. Työntekijöiden tavoitettavuutta ilta- ja yöaikaan toivottiin. Toimintaohjeita poikkeustilanteille, kuten sairauskohtauksen tai onnettomuuden varalle, ei ollut. Kehitysvammaisten henkilöiden itsenäisen asumisen palveluita voidaan parantaa kehittämällä kunnan peruspalveluja.

Asiasanat: kehitysvammaisuus, itsenäinen asuminen, asumisen tuen tarpeet, Bikva-malli

Abstract

Riikka Inkinen, Päivi Toiviainen

The support that people with intellectual disability need with independent living from their own point of view 42 pages, 3 appendices

Saimaa University of Applied Sciences

Health Care and Social Services, Lappeenranta

Degree Programme Social Services

Bachelor`s Thesis 2015

Instructor: Ms Sanna Hiltula, Lecturer

The purpose of this thesis was to describe what kind of support people with intellectual disability need with independent living from their own point of view. Main research questions in the study were the following: 1. What kind of support does people with intellectual disability need with independent living? 2. How does the support and service meet up? 3. How suitable is the Bikva-model when assessing the services that are needed for independent living?

The thesis was conducted in collaboration with a medium-sized municipality from Southeast Finland. The thesis was a qualitative research. The data was collected by interviews, which were based on the Bikva-model. Interviews were made in autumn on 2014. 25 people with intellectual disability were asked to participate in the group interviews but only 8 did. Furthermore, the management and employees working with people with intellectual disability were also interviewed as their own group.

People with intellectual disability felt that they have all the skills they need for housekeeping. They also felt that they got all the support they needed from employers or relatives. They knew where they could get help when it was needed, but everyone did not have for example phone. People with intellectual disability wanted more responsibility for making decisions about using money and what they want to do with their spare time. They hoped for a change in the quality of employees visits and they wanted to have the opportunity to contact the employee also in the evening and at night. Based on the thesis the service for support can be developed into more customer-oriented. The services for independently living people with intellectual disability can be developed from the present government services which are considered to serve basic human needs.

Keywords: People with intellectual disability, independent living, need of support, Bikva-model

Sisällys

1	Johdanto.....	5
2	Kehitysvammaisuus.....	6
2.1	Medikaalinen ja sosiaalis-kulttuurinen kaksijako.....	7
2.2	Tautiluokitus ICD-10.....	7
2.3	AAIDD:n määritelmä.....	8
3	Vammaispoliittiset taustatekijät.....	8
3.1	YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva sopimus.....	9
3.2	Suomen vammaispoliittinen ohjelma.....	9
3.3	Me Itse ry:n asumispoliittinen julkilausuma.....	10
3.4	Yksilöllisen tuen laatukriteerit.....	11
3.5	Sosiaalihuoltolaki.....	11
4	Itsenäinen asuminen ja yksilöllinen tuki.....	12
4.1	Itsenäisyyden haasteet ja toiveet.....	12
4.2	Itsenäisen asumisen ja tuen järjestämisen malleja.....	15
5	Opinnäytetyön tavoite.....	19
6	Opinnäytetyön toteutus.....	20
6.1	Kehitysvammaisten henkilöiden ryhmähaastattelu.....	22
6.2	Työntekijöiden ryhmähaastattelu.....	23
6.3	Johtohenkilöiden ryhmähaastattelu.....	23
6.4	Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys.....	24
7	Opinnäytetyön tulokset.....	25
7.1	Kehitysvammaisten henkilöiden ryhmähaastatteluiden tulokset.....	26
7.2	Työntekijöiden ryhmähaastattelun tulokset.....	28
7.3	Johtohenkilöiden ryhmähaastattelun tulokset.....	31
8	Opinnäytetyön johtopäätökset ja pohdinta.....	34
8.1	Johtopäätökset.....	34
8.2	Pohdinta.....	36
	Kuviot.....	39
	Lähteet.....	40

Liitteet

- Liite 1 Suostumuslomake
- Liite 2 Haastattelukutsu
- Liite 3 Haastattelurunko

1 Johdanto

Peruselämää, nuoren miehen peruselämää. Näin kuvailee elämäänsä opinnäytetyöhömmä osallistunut mies. Tässä lauseessa kiteytyy se, kuinka YK:n vammaisten ihmisoikeuksien sopimus parhaimmillaan toteutuu. Nuorella miehellä, kuten kaikilla vammaisilla henkilöillä, on oikeus tulla kohdelluksi ihmisenä ja yksilönä. Heillä on oikeus valtaväestön kanssa tasavertaiseen elämään normaalissa asuinympäristössä sekä oikeus yksilöllisiin tarpeisiin perustuvaan apuun ja tukeen.

Kehitysvammaisiin henkilöihin on suhtauduttu eri aikakausina eri tavoin. Tällä hetkellä yhteiskunnassamme on siirrytty kokonaishoidollisesta ajatusmallista, kohti yhteiskuntaa, jossa kehitysvammaisten henkilöiden asemaa tarkastellaan kansalaisoikeuksien ja velvollisuuksien kautta. Ajattelutavan muutoksen tulisi näkyä kehitysvammaisten henkilöiden oman päätäntävällän lisääntymisenä. (Hintsala & Ahlstén 2011, 20.) Opinnäytetyöllämme pyritään lisäämään kehitysvammaisten henkilöiden asumiseen liittyviä vaikutusmahdollisuuksia.

Opinnäytetyömme tavoitteena on selvittää kehitysvammaisten henkilöiden itseenäiseen asumiseen liittyviä tarpeita heidän omana kokemuksenaan. Kehitysvammaisten henkilöiden yksilölliset toiveet ja tavoitteet eivät siirry toiminnaksi ilman työntekijöiden työskentelytapojen muuttumista ja rakenteiden uudistamista (Hintsala & Ahlstén 2011, 20). Tämän muutoksen aikaansaaminen edellyttää tiedon saattamista työntekijöiden esimiehille ja kunnan johtohenkilöille.

Saimme aiheen opinnäytetyöhömmä erään keskikokoisen Kaakkois-Suomen kunnan vammaispalveluiden palveluesimieheltä. Opinnäytetyömme on laadullinen kehittämistehtävä ja aineistonkeruu toteutettiin Bikva-mallia käyttäen. Krogstrupin (2004) mukaan malli antaa kehitysvammaisille henkilöille mahdollisuuden ilmaista oman ideansa tai kokemansa ongelman palveluiden suhteen. Näitä ei muuten kuulla tai pidetä merkityksellisenä. Osallistamalla kehitysvammaisia henkilöitä saadaan näkyviin ongelmakenttiä, joista heidän kanssaan työskentelevät työntekijät ja kunnanjohtajat sekä poliittiset päättäjät eivät ole tietoisia. (Krogstrup 2004, 8, 11,15.)

Opinnäytetyössämme esiin tulevien selvitysten perusteella voidaan todeta, että yhteiskunnassamme on ollut kiinnostusta kehitysvammaisten henkilöiden asumista, siihen liittyvää tuen tarvetta sekä toiveita kohtaan. Kehitysvammaisten henkilöiden oman näkemyksen selvittäminen itsenäisen asumisen kokemuksista on ollut vielä vähäistä. Osa selvityksistä tuo esiin kehitysvammaisten henkilöiden toiveet tulevaisuudesta ja itsenäistymisestä.

Opinnäytetyö koostuu teoriasta ja Bikva-mallilla toteutetusta laadullisesta kehittämistehtävästä. Opinnäytetyön teoriaosassa määrittelemme eri näkökulmista kehitysvammaisuuden käsitettä. Vammaispoliittisina taustatekijöinä tuomme esille YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan sopimuksen, Suomen vammaispoliittisen ohjelman, Me Itse ry:n asumispoliittisen julkilausuman sekä uuden sosiaalihuoltolain (1301/2014). Tämän jälkeen paneudumme kehitysvammaisten henkilöiden itsenäiseen asumiseen ja siihen liittyviin palveluihin.

2 Kehitysvammaisuus

Kehitysvammaisuuden määrittelemisen on haasteellista monista eri syistä. Toisistaan hyvin erilaisia yksilöitä kutsutaan yhdenmukaisesti kehitysvammaisiksi, siitä huolimatta, ovatko he täysin toisen ihmisen avusta riippuvaisia vai hyvin itsenäisiä ja toimintakykyisiä. Myös eri tieteenaloilla tutkittu tieto kehitysvammaisuudesta vaikuttaa siihen, millaisena näemme kehitysvammaisten henkilöiden ominaisuudet ja tarpeet. Sitä kautta arvioimme mm. heidän tarvitsemiensa palveluiden tarkoitusta ja sisältöä. (Seppälä 2010, 180-183.)

Opinnäytetyössämme tuomme kehitysvammaiset henkilöt esille sosiaaliskulttuurisen määritelmän mukaisesti. Ryhmähaastattelut nostavat esille itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten henkilöiden voimavarat ja mahdollisuudet. Jokaisella henkilöllä on yksilöllinen historiansa, jokainen on mies tai nainen, oman perheensä ja sukunsa jäsen sekä jokaisella on mielenkiinnon kohteensa ja vahvuutensa. Kehitysvamma voidaan nähdä henkilön yhtenä ominaisuutena.

2.1 Medikaalinen ja sosiaalis-kulttuurinen kaksijako

Heikki Seppälä (2010) kuvaa kehitysvammaisuutta medikaalisen ja sosiaalis-kulttuurisen kaksijakoisuuden kautta. Medikaalisessa määritelmässä korostuu lääketieteellinen diagnoosi, jossa pyritään kuvaamaan kehitysvammasta johtuvaa haittaa, puutetta ja vajavuutta. Lääketieteellisen määrittelyn tarve syntyy perusteltaessa esimerkiksi palveluja ja etuuksia. (Seppälä 2010, 185.)

Sosiaalis-kulttuurisesti kehitysvammaisuutta tarkasteltaessa huomiota kiinnitetään toimintakykyyn ja sosiaalisiin rooleihin eri tilanteissa ja elämänvaiheissa. Tarkoituksena sosiaalis-kulttuurisessa määritelmässä on tuoda esille henkilössä olevat mahdollisuudet ja voimavarat. Medikaalinen ja sosiaalis-kulttuurinen kaksijako synnyttää ristiriitaa silloin, kun tuodaan esiin eri yhteyksissä tai samanaikaisesti henkilön toimintakykyä, itsenäisyyttä ja vahvuuksia sekä vajavuutta ja avuntarvetta. (Seppälä 2010, 185.)

2.2 Tautiluokitus ICD-10

Maailman terveysjärjestö (WHO) määrittelee kehitysvammaisuutta ICD-10 (International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems) tautiluokituksen mukaan. Luokitus määrittelee kehitysvammaiseksi henkilön, jonka henkisen suorituskäyvyn kehitys on puutteellinen. Kehityksen viivästyminen tai puutteellisuus ilmenee erityisesti kognitiivisissa, kielellisissä, motorisissa ja sosiaalisissa taidoissa. Älylliseen kehitysvammaisuuteen voi liittyä myös muita fyysisiä tai psyykkisiä erityispiirteitä. (Kaski, Manninen & Pihko 2009, 16-17.)

Maailman terveysjärjestö jaottelee kehitysvammaisuuden lievään, keskivaikeaan, vaikeaan ja syvään kehitysvammaisuuteen älykkyyssosamäärän mukaan. Suomessakin käytetään kehitysvammaisuuden määrittelyssä älykkyyssosamäärän (ÄÖ) eli älykkyyksiän arviointia. Älykkyyssosamäärän määrittely tehdään psykologisten testien avulla. Testeistä saatua tulosta kuvataan numeerisesti. Älykkyyttä voidaan pitää kehittyvänä ja muuttavana. WHO:n tautiluokitus edellyttääkin, että älyllistä kehitysvammaisuutta tarkastellaan aina suhteessa henkilön senhetkiseen toimintakykyyn. (Kaski ym. 2009, 17–22.)

2.3 AAIDD:n määritelmä

The American Association on Intellectual and developmental Disabilities (jatkossa AAIDD) on määritellyt kehitysvammaisuuden laaja-alaiseksi toimintakyvyn rajoittuneisuudeksi. AAIDD:n määritelmä kehitysvammaisuudesta syntyy älyllisten ominaisuuksien, elämönhallintataitojen ja ympäristön vaatimusten välisestä vuorovaikutuksesta. Kehitysvammaisuutta kuvaavat huomattavan heikko älyllinen suorituskky sekä rajoitukset kahdessa tai useammassa osa-alueessa. Näitä osa-alueita ovat kommunikaatio, itsestä huolehtiminen, kotona asuminen, sosiaaliset taidot, yhteisössä toimiminen, itsehallinta, terveys ja turvallisuus, oppimiskyky, vapaa-aika ja työ. Kehitysvammaisuuden katsotaan alkavan ennen 18 vuoden ikää. (AAIDD 2013.)

AAIDD:n kehitysvammaisuuden määritelmän mallissa kiinnitetään huomiota edellä mainittujen osa-alueiden lisäksi ikäryhmän ja kulttuurin tyypillisiin rajoituksiin, kielellisten, kulttuuristen ja yksilöllisten ominaisuuksien vaikutuksiin kommunikaatiossa, aisteissa ja motoriikassa. Tarvittavien tukimuotojen ja palveluiden kohdentamiseksi toimintakyvyn vahvuuksien ja rajoitusten kuvaaminen on mallin mukaisesti tärkeää. Oikein kohdennetut palvelut ja tukimuodot mahdollistavat toimintakyvyn lisääntymisen. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2014a.)

3 Vammaispoliittiset taustatekijät

Yksilölliset palvelut ja tukitoimet mahdollistavat kehitysvammaisille henkilöille yhdenvertaisen aseman toisten ihmisten kanssa. Yksilöllisyydellä pyritään turvaamaan kehitysvammaisten henkilöiden oikeus elää ja vaikuttaa kuten valtaosa väestöstä.

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan sopimuksen tarkoituksena on taata vammaisille henkilöille yhdenvertainen asema, vapaus, esteettömyys ja turvallisuus yhteiskunnassa. Vammaispoliittisilla ohjelmilla kehitetään kestäväää ja vastuullista vammaispolitiikkaa. Nämä sopimukset ja ohjelmat tukevat toisi-
aan ja perustuvat syrjimättömyyteen ja yhdenvertaisuuden periaatteisiin.

Yhteiskunnassamme toteutetaan sosiaalihuollon lainsäädännön kokonaisuudistusta. Lainsäädäntö uudistuu niin, että sosiaalihuolto tukee ja vahvistaa ihmisten perusoikeuksien toteutumista. Tällä uudistuksella pyritään takaamaan sosiaalipalveluiden saatavuus, asiakaslähtöisyys ja vaikuttavuus vahvistamalla sosiaalihuollon ja erityispalveluiden yhteistyö. Uudistetulla lailla voidaan paremmin mahdollistaa kehitysvammaisten henkilöiden kotiin vietävät palvelut. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015.)

3.1 YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva sopimus

YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista sekä sopimuksen valinnainen pöytäkirja (jatkossa YK:n yleissopimus) ovat tulleet kansainvälisesti voimaan toukokuussa 2008. Suomessa eduskunta on hyväksynyt YK:n yleissopimuksen täysistunnossaan 3.3.2015. Eduskunta edellyttää, että ennen sopimuksen ratifiointia Suomen kansallisen lainsäädännön tulee täyttää sopimuksen 14 artiklan edellytykset. Tämä edellyttää vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuteen kohdistuvien rajoitusten asianmukaista säätämistä lailla. YK:n yleissopimus tulee Suomen osalta voimaan kolmantenakymmenentenä päivänä ratifiointikirjan tallettamisesta. (Ulkoasiainministeriö 2015.)

YK:n yleissopimuksen 3. artikla koostuu itsemääräämisoikeuden, yhdenvertaisuuden, osallisuuden, syrjintäkiellon sekä esteettömyyden periaatteista. Sopimuksen 19. artikla keskittyy kehitysvammaisten henkilöiden itsenäiseen elämiseen ja osallisuuteen yhteisössä. Tässä artiklassa määritellään, että vammaisilla henkilöillä tulee olla mahdollisuus valita asuinpaikka sekä missä ja kenen kanssa asuu. Lisäksi artiklan mukaan tarpeita vastaavia tukipalveluita on järjestettävä vammaisen henkilön kotiin, mukaan lukien henkilökohtainen apu. (Suomen YK-liitto 2012, 21-22, 43-44.)

3.2 Suomen vammaispoliittinen ohjelma

Suomen vammaispoliittinen ohjelma (jatkossa VAMPO) on osa YK:n yleissopimuksen täytäntöön panoa. VAMPO 2010-2015 sisältää 122 toimenpidettä, jotka muodostavat pohjan suomalaisen vammaispolitiikan edistämiseksi. Ohjelman jalkauttamiseksi kunnissa on määritelty omat vammaispoliittiset ohjelmat. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2010a, 87-96.)

VAMPO:n tavoitteita ovat vammaisten perusoikeuksien ja -vapauksien toteuttaminen, kaikkien mahdollisuus toteuttaa yhteiskunnalliset velvollisuutensa, vammaispolitiikan näkyvyyden lisääminen eri hallinnonaloilla sekä vammaisten henkilöiden aktiivinen ja täysivaltainen osallistuminen yhteiskunnan kaikilla osaluilla. Lisäksi tavoitteena on lisätä vammaisten henkilöiden yhteiskunnallista osallisuutta, vähentää ennakkoluuloja ja tietämättömyyttä vammaisuudesta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2010a, 15.)

VAMPO:n yhtenä keskeisenä asumiseen liittyvänä toimenpiteenä on Kehitysvammaisten asumisen ohjelman 2010-2015 toimeenpaneminen ja avopalveluiden kehittäminen vastaamaan kaikkien kehitysvammaisten henkilöiden avun ja tuen tarpeita. VAMPO:ssa toimenpiteitä vaativaksi epäkohdaksi on listattu itsenäinen elämä, oman elämänhallinnan mahdollisuudet sekä yhteiskunnallinen osallisuus. Itsenäistä elämää ja asumista tukevat esteettömyys, turvallisuus ja saavutettava elinympäristö. Vammaisten henkilöiden asumiseen liittyvinä epäkohtina nähdään mm. asumisen palveluiden vaihteleva saatavuus Suomen eri puolilla sekä esteettömien ja muunneltavien asuntojen riittämätön saatavuus. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2010a, 19-23.)

3.3 Me Itse ry:n asumispoliittinen julkilausuma

Me Itse ry on kehitysvammaisten henkilöiden oma yhdistys, joka puolustaa kehitysvammaisten henkilöiden ihmisoikeuksia. Kehitysvammaisten henkilöiden yhdenvertainen näkemys tulee esiin Me Itse ry:n asumispoliittisessa julkilausumassa.

*Jokaisella henkilöllä tulee olla oikeus omaan nimeen ovelle; Meidän asuminen tulee suunnitella samoin kuin kaikkien muidenkin kansalaisten; Haluamme yksilöllisiä valinnanmahdollisuuksia asumiseen, emme massavaihtoehtoja; Pakko-
muutot on jyrkästi kiellettävä! Kaikki muutot tulee valmistella huolella ja yksilöllisesti; Meillä tulee olla mahdollisuus muuttaa lapsuudenkodista; Kotikunnan on taattava meille sopiva asunto ja asumiseen tarvittava yksilöllinen tuki; Meillä on oikeus valita asuinpaikkakuntamme; Meillä on oikeus valita asuinkumppanimme; Haluamme koteihimme avustajia, emme hoitajia; Emme halua leimaavia nimityksiä kodeistamme; Asuntotuotannon suunnittelussa tulee huomioida erityisryhmät; Älkää suunnitelko tai rakentako mitään meitä kuulematta! (Me Itse ry.2001.)*

3.4 Yksilöllisen tuen laatuksiteerit

Palvelujen järjestämisen ja tuottamisen lähtökohtana ovat henkilön yksilölliset tarpeet. Tavoitteena on, että järjestetty tuki ja palvelut mahdollistavat vammaiselle henkilölle oman näköisen elämän. Laatuksiteerien mukaan asunnon tulee olla kehitysvammaisen henkilön omien toiveiden mukainen, asunnon tulee sijaita tavallisessa asuinympäristössä ja sen tulee täyttää normaalin asunnon tunnuspiirteet. Kehitysvammaisella henkilöllä tulee myös olla YK:n yleissopimuksen mukainen mahdollisuus valita kenen kanssa ja missä asuu. (Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunta 2011.)

Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunnan laatuksiteereiden mukaan yksilöllinen tuki on yksilöllisesti suunniteltua, toteutettua ja hinnoiteltua. Yksilöllinen tuki perustuu käyttäjälähtöiseen tuen tarpeen arviointiin ja on kehitysvammaisen henkilön itsensä valitsemaa, tarpeen mukaista ja joustavaa. Tuki ei perustu diagnoosiin eikä tietty diagnoosi johda automaattisesti tiettyihin palveluihin. Yksilöllinen tuki mahdollistaa myös kehitysvammaisen henkilön kehittymisen ja uuden oppimisen. (Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunta 2011.)

3.5 Sosiaalihuoltolaki

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) tarkoituksena on *edistää ja ylläpitää hyvinvointia sekä sosiaalista turvallisuutta; vähentää eriarvoisuutta ja edistää osallisuutta; Turvata yhdenvertaisin perustein tarpeenmukaiset, riittävät ja laadukkaat sosiaalipalvelut sekä muut hyvinvointia edistävät toimenpiteet; edistää asiakaskeisyyttä sekä asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun sosiaalihuollossa; parantaa yhteistyötä sosiaalihuollon ja kunnan eri toimialojen sekä muiden toimijoiden välillä edellä mainittujen tavoitteiden toteuttamiseksi.* (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 1§.)

Lain 11§ määrittellään, että sosiaalipalveluja on järjestettävä *tueksi jokapäiväisessä elämässä selviytymiselle; asumiseen liittyvään tuen tarpeeseen.* 19§ määrittelee kotipalvelut: *asumiseen, hoitoon ja huolenpitoon, toimintakyvyn, ylläpitoon, lastenhoitoon ja kasvatukseen, asiointiin sekä muihin jokapäiväiseen elämään kuuluvien tehtävien ja toimintojen suorittamista tai niissä avustamista.* Samaisessa pykälässä määrittellään ne toimintakykyä alentavat syyt joiden perusteella kotipalvelua annetaan. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 11§, 19§.)

4 Itsenäinen asuminen ja yksilöllinen tuki

Itsenäinen asuminen ei ole yksiselitteinen käsite. Jokaisella kehitysvammaisella henkilöllä tulisi olla oikeus päättää omista asioistaan. Myös asumismuodon päättäminen tulisi olla kehitysvammaisen henkilön oma päätös. Näin ollen itsenäiseen asumiseen tulisi lukea kaikki asumismuodot, myös ryhmämuotoinen asuminen. Asumisen itsenäisyyden määrittelyssä kuvataan usein kehitysvammaisen henkilön itsenäistä ja omatoimista suoriutumista arjen päivittäisissä toiminnoissa. (Viitala, Wiinikka & Åkerblom 2007, 173.)

Kehitysvammaisen henkilön tuen tarpeen kartoittaminen on yksilön kannalta tärkeää. Tuen tarvetta voidaan selvittää ja kuvata monien eri menetelmien avulla. Kartoitus toimii hyvänä työvälineenä kehitysvammaisen henkilön elämää suunniteltaessa, esimerkiksi palvelusuunnitelmaa tehtäessä. Hyvin laadittu palvelusuunnitelma antaa kunnalle ennakoivaa tietoa siitä, millaisten palveluiden järjestämiseen kunnan tulee tulevaisuudessa varautua. (Rajalahti, Ristikartano, Kosola, Ahlström & Koski 2013, 3; Terveystieteiden tutkimuskeskus 2014a; Kaski ym. 2009, 270.)

Tässä opinnäytetyössä itsenäisellä asumisella tarkoitetaan kehitysvammaisen henkilön asumista omassa tai hänen vuokraamassaan asunnossa, joka sijaitsee kunnan normaalissa asunto-alueella. Kaikki opinnäytetyöhön haastatelluista kehitysvammaisista henkilöistä saa asumiseensa vähäistä tukea vammaispalveluiden henkilökunnalta tai läheisiltään.

4.1 Itsenäisyyden haasteet ja toiveet

Laitoshoidon purkaminen nähtiin integraation ja normalisaation ihanteellisena edistäjänä. Kahden vuosikymmenen kokemukset ovat osoittaneet, että pelkkä ulkoisten puitteiden muuttaminen ei johda kehitysvammaisten henkilöiden aseman muuttumiseen. On mahdollista, että laitoksissa vallinneet käytännöt ja asenteet ovat siirtyneet nykyisiin asumismuotoihin. Esimerkiksi psykososiaaliset ongelmat nähdään edelleen usein yksilön käyttäytymisen häiriönä eikä yhteisön vuorovaikutuksen haasteina. (Seppälä 2010, 187-188, 194.)

Kehitysvammaisten henkilöiden osallistumista ja toimintaa rajoitetaan riskien välttämiseksi. Tällainen toiminta ei täytä avun tai tukitoimen määritelmää. Kontrolloivia suojatoimenpiteitä ei haluta mieltää pakkotoimenpiteiksi tai vallankäytöksi. Kehitysvammaiset henkilöt nähdään nykyisin oppivina ja kehittyvinä yksilöinä. Nämä seikat eivät kuitenkaan lisää heidän osallisuuttaan ja yhdenvertaisuuttaan. Kehitysvammaisten henkilöiden rooli on muuttunut hoivan ja hoidon kohteesta lääkinällisesti orientoituneen kuntoutuksen kohteeksi. (Seppälä 2010, 189.)

Nuoren itsenäistyminen ja sen tukeminen

Merja Paavolan pro gradu -tutkielmassa Kehitysvammaisen nuoren itsenäistyminen ja sen tukeminen on haastateltu kahdeksaa perhettä, joiden kehitysvammaisen nuori on iältään 16-19 vuotta. Tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata peruskoulun päättävien kehitysvammaisten nuorten itsenäistymistä sekä nuoren ja perheen saamaa sekä odottamaa tukea. (Paavola 2006, 34, 42.)

Paavolan (2006) tutkimuksen tuloksen mukaan kehitysvammaisen nuoren vanhemmilla on selkeä näkemys siitä, että nuoren tulee itsenäistyä. Itsenäistymistä edesauttavana tekijänä toimi vanhempien väsyminen pitkäaikaiseen hoitoon ja huolenpitoon sekä näkemys vanhempien ja nuoren elämänlaadun turvaamisesta. Nuoren itsenäistymisen edellytyksien keskeisenä tekijänä ovat vanhempien valmiudet. Näitä valmiuksia heikentävät äiti-lapsisuhteen kiinteys, ylihuolehtivaisuus ja hoidollisuus. Ylihuolehtivaisuus estääkin nuorta omaksumasta aikuisen roolia. (Paavola 2006, 117.)

Kehitysvammaisen nuoren tukemisen tärkeimpänä odotuksena vanhemmat pitivät pitkäaikaista tukisuhdetta tai ystävää, jonka tehtävänä olisi kulkea nuoren rinnalla, ohjata ja osallistua. Vanhemmat kokivat tarvitsevänsä niin itselleen kuin nuorellekin tiedollista tukea asumiseen, opiskeluun ja työhön liittyen. Tämän tuen puute estää tutkimukseen osallistuneiden perheiden mukaan nuoren tulevaisuuden suunnittelun. (Paavola 2006, 121, 123.)

Yksilöllinen asuminen Suomessa ja ulkomailla

Osana Kehitysvammaisten yksilöllinen asuminen -hanketta on syntynyt Oma ovi, oma tuki, Näkökulmia kehitysvammaisten ihmisten yksilölliseen elämään asumisopas. Oppaaseen on koottu tietoja ja kokemuksia sekä suomalaisista että muissa maissa käytössä olevista itsenäisen ja tuetun asumisen malleista. (Kehitysvammaliitto 2008.)

Asumisoppaan esimerkit kertovat kehitysvammaisista henkilöistä, joilla on runsas tuen tarve, mutta silti he asuvat itsenäisesti omassa talossa, omassa vuokra-asunnossa tai vuokra-asunnossa osana asuntoryhmää. Oppaan kaksi esimerkkihenkilöä asuvat Skotlannissa omassa itsenäisessä asunnossa. Heistä toinen omistamassaan talossa. Molemmilla on henkilökohtainen budjetointi, joka on laadittu yksilölliseen tarpeeseen perustuen. Molemmat heistä ovat tarvinneet tai tarvitsevat ajoittain avustusta myös öisin. Asumiseen liittyvän tukitiimin he ovat valinneet yhdessä asumisen tukipalvelun tuottajan kanssa. (Kehitysvammaliitto 2008, 12-54.)

Käytännön kokemukset asumisen kehittämisessä

Kehitysvammaiset henkilöt halutaan osallistaa Arjen keskiössä –hankkeessa palveluiden kehittämiseen. Hankkeen lähtökohtana on YK:n yleissopimus ja hanke on osa VAMPO 2010-2015 täytäntöönpanoa. Hankkeen perustana ovat olleet valtioneuvoston periaatepäätöksen linjaukset. Erilaisten asumisratkaisujen löytyminen avun ja tuen tarpeiltaan erilaisille kehitysvammaisille henkilöille on hankkeen tarvetta viitoittava perusta. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (jatkossa ARA) on tuottanut raportin Vain me ja tavallinen kerrostalo. (Hintsa & Mietola 2013, 3-9.)

Arjen keskiössä -hanke on toteutettu työpajatoimintana sekä haastatteluina. Työpajoissa on kerätty tietoa kehitysvammaisilta henkilöiltä heidän arjestaan, toiveistaan ja unelmistaan. Työskentelyyn on osallistunut myös eri hallinnonalojen työntekijöitä. Toiminnan tavoitteena on ollut erityistä tukea tarvitsevat henkilöt huomioiden kehittää uusia asumisen ja elämisen ratkaisuja. Työpajoissa hyödynnettiin korttelisuunnittelua, jossa asumisen lisäksi tarkastellaan koko lähiyhteisöä ja sen tarjoamia mahdollisuuksia. Näiden tavoitteiden lisäksi työpaja-

joissa tuotettiin tietoa suunnittelun tueksi hyvistä käytänteistä. (Hintsala & Mieto-
la 2013, 9-12.)

Hankkeessa kehitysvammaiset henkilöt ovat tuoneet esille monipuolisesti nä-
kemyksiään asumiseen liittyen. Tärkeäksi koettiin ruoanlaitto ja siihen tarvittava
kunnan keittiö. Oma päätösvalta tuen järjestämisen muotoon koettiin tärkeäksi.
Osa osallistujista toivoi arjen askareiden opastusta kotona ohjaajalta tai tuki-
henkilöltä. Toiset eivät halunneet ohjaajan käyntejä kotiin vaan toivoivat tuen
saannin mahdollistuvan puhelulla tai käynnillä tukipisteessä. Tieto tuen saata-
vuudesta riittää usein luomaan turvallisuuden ja itsenäisesti pärjäämisen tunnet-
ta. Läheiset ja ystävät koettiin merkityksellisinä. On tärkeää, että on joku kenen
kanssa mennä elokuviin, uimaan tai kahville. Keskusteluissa tuli esiin, että tuki-
verkoston ollessa niukka korostuu ammatillisen tuen merkitys. (Hintsala & Mie-
tola 2013, 26-28.)

4.2 Itsenäisen asumisen ja tuen järjestämisen malleja

Valtioneuvosto teki 21.1.2010 periaatepäätöksen kehitysvammaisten asumisen
ja siihen liittyvien palvelujen ohjelman järjestämiseksi vuosina 2010-2015. Asu-
misen ja siihen liittyvien palvelujen järjestämisen ohjelman tavoitteena on vuo-
teen 2015 jatkuvan ohjelmakauden aikana mahdollistaa itsenäistyville ja laitok-
sesta pois muuttaville kehitysvammaisille henkilöille yksilöllinen esteetön ja toi-
miva asunto tavallisessa asuin ympäristössä riittävin, yksilöllisin ja tarkoituk-
senmukaisin palveluin. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2010b, 1.)

Tässä opinnäytetyössä esittelemme malleja ohjelman tavoitteen mukaisten pal-
velujen järjestämisestä. Olemme valinneet opinnäytetyöhömme mallit, jotka nä-
kemyksemme mukaan tukevat parhaiten kehitysvammaisten henkilöiden itse-
näistä asumista tavallisen asuntokannan asunnossa.

Kehitysvammaisten palvelusäätiön asuntohankinnat

Kehitysvammaisten palvelusäätiö (jatkossa KVPS) on hankkinut vuodesta 2007
alkaen asuntoja itsenäiseen asumiseen tukea tarvitseville kehitysvammaisille
henkilöille. Tällä hetkellä asuntoja on yli 200 eri puolilla Suomea. Asuntojen
hankinnassa tehdään tiivistä yhteistyötä asunnon sijoittumiskunnan kanssa.

Asunnon hankkimisen edellytyksenä on kehitysvammaisen henkilön tarvitseman tuen saanti ja vastaanottaminen. Asunnon tuleva asukas kartoittaa tuen tarvetta ja laatua kotikunnan kanssa. (Kehitysvammaisten palvelusäätiö.)

Asuminen perustuu kehitysvammaisen henkilön ja KVPS:n väliseen vuokrasopimukseen. Tarvittavan yksilöllisen tuen kehitysvammaiselle henkilölle järjestää kotikunta. Asuntohakemukseen liitetään esimerkiksi palvelusuunnitelma, jonka perusteella hakemusta käsiteltäessä saadaan selkeä näkemys yksilöllisen tuen suunnitelmasta ja asumismuodon sopivuudesta. Hakemuksen perusteella KVPS ryhtyy etsimään hakijalle soveltuvaa asuntoa hakijan kotipaikkakunnasta. Asuntojen hankintaa tukee raha-automaattiyhdistys. (Kehitysvammaisten palvelusäätiö.)

Tukea asumiseen kotipalvelulla

Joensuun ja Kontiolahden sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistoiminta-alue tarjoaa kotipalveluna itsenäisesti asuville kehitysvammaisille henkilöille tuetun kotona asumisen palveluita. Tuetun asumisen palvelun osa-alueet on jaoteltu ja niiden sisältö on selkeästi määritelty. Yksilöllinen palvelun sisältö määritellään palvelusuunnitelmassa, ja se perustuu kehitysvammaisen henkilön palvelutarpeeseen. (Joensuun ja Kontiolahden sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistoiminta-alue 2013, 1-4.)

Asiakasta tuetaan hänen kykynsä mukaan itsenäiseen suoriutumiseen sekä toimintakyvyn kehittämiseen ja ylläpitämiseen. Tuetun kotona asumisen palvelut sisältävät tuen tarpeen kodinhoidossa, ravitsemuksessa, vaatehuollossa ja hygieniassa. Kodin ulkopuolisen asioinnin tuki pyritään järjestämään muun tukiverkoston turvin. Tarvittaessa kotipalvelun henkilökunta voi toimia saattoapuna, ulkoilla tai käydä vaateostoksilla asiakkaan kanssa. Tuki voi sisältää myös tilapäistä tai säännöllistä sairaanhoidon palvelua. Kotipalvelu tukee asiakasta myös yhteydenpidossa sosiaaliseen verkostoon. Palvelu on mahdollisuus saada myös viikonloppuisin ja iltaisin välttämättömään tuen tarpeeseen. Kotipalvelu raportoi asiakkaan luona tehtävästä tuesta vammaispalveluja sekä läheisiä. (Joensuun ja Kontiolahden sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistoiminta-alue 2013, 1-4.)

Henkilökohtainen budjetointi

Henkilökohtainen budjetointi on palvelujen järjestämisen tapa, jossa henkilökohtaisessa elämässä tarvittavien palveluiden suunnittelun keskiössä on palvelujen käyttäjä. Tavoitteena henkilökohtaisessa budjetoinnissa on kehitysvammaisen henkilön omannäköisen elämän eläminen itse räätälöityjen palveluiden turvin. Henkilön palvelut ja tuki voivat muodostua jo olemassa olevien palveluiden ulkopuolelta. Henkilökohtainen budjetti perustuu kehitysvammaisen henkilön avun ja tuen tarpeisiin sekä tuen ja palvelujen kustannuksiin. Henkilökohtainen budjetti on rahasumma, jolla henkilö voi saada palvelut yksilöllisesti, toiveiden, tarpeiden ja tavoitteiden mukaisesti. Suomessa henkilökohtaisesta budjetista saadut kokemukset ovat vielä vähäisiä, mutta sen käytöstä on usean vuoden ajalta kokemuksia esimerkiksi Iso-Britanniassa ja Hollannissa. (Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos 2014b.)

Kehitysvammaliitto ja KVPS toteuttivat vuosina 2010-2013 Tiedän mitä tahdon! -hankkeen. Sen päätavoitteeksi asetettiin henkilökohtaisen budjetoinnin kokeilu ja kehitysvammaisten henkilöiden palveluiden kehittäminen. Tiedän mitä tahdon! -hankkeessa mukana olivat Vantaan kaupunki ja Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden keskus. (Ahlstén 2014, 15-21.)

Tiedän mitä tahdon! -hankkeen mallinnuksessa henkilökohtaisen budjetoinnin prosessi etenee vaiheittain. Lähtökohtana on omien tavoitteiden asettaminen yksilöllistä elämänsuunnittelua toteuttaen sekä palvelutarpeen arviointi. Näiden pohjalta on mahdollista määritellä alustava henkilökohtainen budjetti. Seuraavassa vaiheessa laaditaan tukisuunnitelma ja palvelusuunnitelma, joiden pohjalta mahdollistuu tuen ja palveluiden hankkiminen tavoitteiden toteuttamiseksi. Henkilökohtaisen budjetin prosessiin lukeutuu myös seuranta, arviointi ja tarkistaminen. Kehitysvammaisen henkilön, läheisten ja vammaispalveluiden yhteistyö korostuu koko prosessin aikana. (Rajalahti & Ahlstén 2014, 21-24.)

Tuen kartoittamisen menetelmiä

Suomessa kehitysvammaisten tuen tarpeen arvioinnissa on pitkään käytetty KETO-arviointimenetelmää. KETO on kolmestatoista toimintakyvyn osa-alueesta koostuva arviointiasteikko. Tulevaisuudessa KETO:n tulee korvaa-

maan psykososiaalista toimintakykyä kuvaava uusi arviointimenetelmä TOIMI. Psykososiaalisen toimintakyvyn arvioinnissa on käytetty yleisesti myös PSYTO arviointiasteikkoa. (Kaski ym. 2009, 270; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014a.)

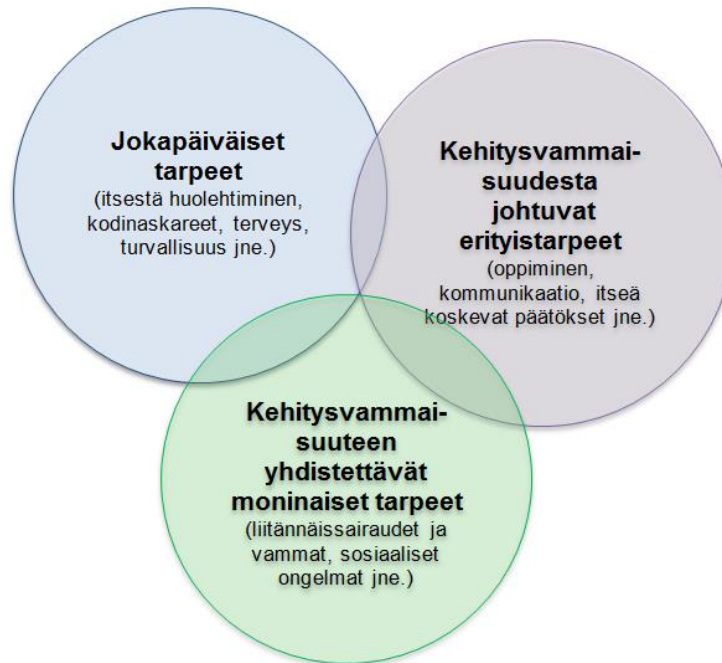
Kehitysvammaisen omaa osallisuutta tukeva itsearviointiväline Näin minä pärjään! on esimerkki tuen tarpeen arviointimenetelmästä, jonka kehitysvammaisen henkilö voi täyttää itse tai tuetusti. Selkokielisen arviointivälineen ovat toteuttaneet yhteistyössä KVPS, Kehitysvammaliitto ja Eteva kuntayhtymä. Arvioinnin lopussa on koontilomake, johon kehitysvammaisen henkilön läheinen voi kommentoida ja esittää näkemyksensä tuen tarpeesta. Aikaisemmin käytössä olleet tuen tarvetta kartoittavat menetelmät eivät ole tukeneet kehitysvammaisen henkilön omaa osallisuutta vaan arvion on usein tehnyt läheinen tai kehitysvammaisen henkilön kanssa työskentelevä henkilökunta. (Kaski ym. 2009, 271; Rajalahti ym. 2013.)

Näkökulma asumiseen liittyviin tuen tarpeisiin

Harjajärven (2009) mukaan kehitysvammaisten henkilöiden asumiseen liittyviä tuen tarpeita voidaan tarkastella kolmessa pääluokassa (kuvio 1). Näitä pääluokkia ovat henkilön jokapäiväiset tarpeet, kehitysvammaisuudesta johtuvat erityistarpeet ja kehitysvammaisuuteen yhdistyvät moninaiset tarpeet. Opinnäytetyömme tuomme esille kehitysvammaisten henkilöiden itsenäiseen asumiseen liittyvät tuen tarpeet tämän jaon mukaisesti. (Harjajärvi 2009, 18.)

Jokapäiväisillä tarpeilla tarkoitetaan asumisessa ja itsestä huolehtimisessa tarvittavaa tukea. Tarpeet voivat olla tuki kodin askareissa, henkilökohtaisesta hygieniasta huolehtimisessa, terveydentilan seurannassa, turvallisuuden varmistamisessa, sosiaalisten suhteiden ylläpitämisessä, vapa-ajan vietossa ja harrastuksissa sekä työnteossa ja opiskelussa. Kehitysvammaisuus ja sen vaikutus oppimiseen ja ymmärryskykyyn aiheuttavat yksilöllistä asumisessa huomioitavaa tuen tarvetta. Kehitysvammaisuudesta johtuvat erityistarpeet voivat aiheuttaa tuen tarvetta informaation ymmärtämisessä, päätöksenteossa, palvelujen suunnittelussa, uusien asioiden oppimisessa sekä kommunikaatiossa. Lisäksi kehitysvammaisten henkilöiden tuen tarpeessa voidaan tunnistaa kehitysvam-

maan yhdistyviä moninaisia tarpeita. Näihin tuen tarpeisiin vaikuttavat henkilöllä todetut liitännäissairaudet ja vammat, kuten epilepsia sekä mielenterveys ja päihdeongelmat. (Harjajärvi 2009, 18.)

Kuvio 1. Kehitysvammaisen henkilön asumisen tarpeet Harjajärven (2009) mukaan.

5 Opinnäytetyön tavoite

Opinnäytetyön tavoitteena on kartoittaa kehitysvammaisten henkilöiden itsenäiseen asumiseen liittyviä tuen tarpeita heidän omasta näkökulmastaan. Työ lisää erään Kaakkois-Suomen kunnan vammaispalveluiden henkilöstön ja kehitysvammaisten läheisten tietämystä kehitysvammaisten henkilöiden tuen saannista itsenäiseen asumiseen. Opinnäytetyö selvittää, miten kehitysvammaiset henkilöt ja työntekijät kokevat tuen tarpeen ja palveluiden kohdentumisen itsenäisessä asumisessa.

Opinnäytetyömme kehittämiskysymykset ovat

- Mitä ovat itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten henkilöiden tuen tarpeet?
- Kohtaavatko tuen tarve ja palvelut?

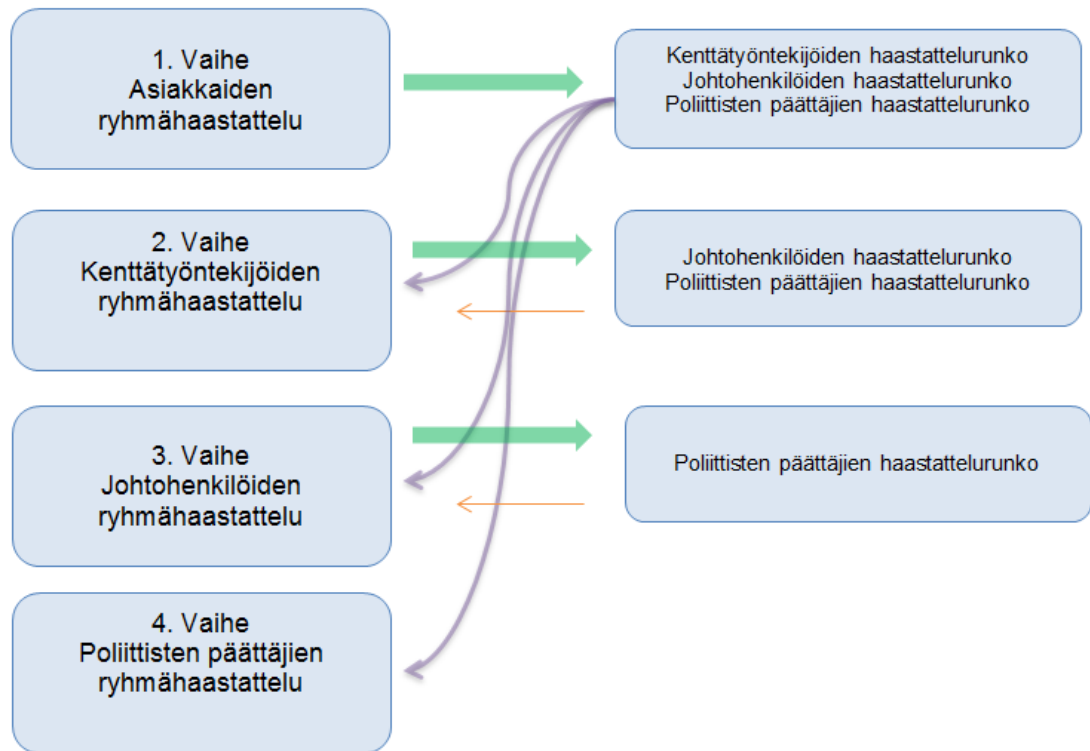
- Miten Bikva-malli sopii kehitysvammaisten henkilöiden itsenäisen asumisen tuen tarpeeseen liittyvien palveluiden kartoittamiseen?

Kehitysvammaisten henkilöiden itsenäiseen asumiseen liittyviä palveluita voidaan kehittää opinnäytetyön avulla enemmän heidän omien tarpeidensa ja toiveidensa mukaiseksi. Tämä palveluiden kehittäminen mahdollistaa kunnan oman sekä kansallisen vammaispoliittisen ohjelman toteuttamista. Näissä ohjelmissa on tuotu esille vammaisten mahdollisuus itsenäiseen elämään turvallisessa ja esteettömässä asunnossa. VAMPO:n mukaan itsenäisen elämän keskeisenä lähtökohtana onkin hyvä asuminen.

6 Opinnäytetyön toteutus

Opinnäytetyön aihe on saatu erään keskisuuren Kaakkois-Suomen kunnan vammaispalveluiden palveluesimieheltä. Opinnäytetyö on toteutettu yhteistyössä kunnan alueella itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten henkilöiden ja heidän kanssaan työskentelevien työntekijöiden kanssa. Kunnan kanssa on solmittu yhteistyösopimus opinnäytetyön tekemisestä kesällä 2014. Samanaikaisesti on haettu tutkimuslupa opinnäytetyön toteuttamiselle. Opinnäytetyön ryhmähaastattelut ovat toteutettu syksyllä 2014.

Valitsimme opinnäytetyön toteuttamistavaksi tanskalaisen Hanne Krogstrupin 1990-luvulla kehittämän Bikva-mallin (kuvio 2). Krogstrupin kehittämän asiakaslähtöisen arviointimallin tarkoituksena on viedä asiakkailta noussutta tietoa eteenpäin nelivaiheisesti aina poliittisille päättäjille asti (Reijonen 2011, 2). Tuen tarpeen kohdentumisen selvittämisen lisäksi Bikva-malli antaa asiakkaiden kanssa työskentelevälle työyhteisölle mahdollisuuden oppimiselle ja työn reflektoinnille (Högnabba 2008, 11).

Kuvio 2. Bikva-mallin prosessikuvaus Krogstrupin (2004) mukaan

Opinnäytetyömme Bikva-malli toteutettiin kolmivaiheisena. Haastattelut päättyivät vammaispalveluiden johtohenkilöiden ryhmähaastatteluun. Vammaispalveluiden johtohenkilöiden ryhmähaastattelussa toteutui myös Bikva-mallin poliittisten päättäjien ryhmähaastattelun tavoite: konkreettiset ehdotukset palveluiden toteuttamiselle.

Aloitimme kaikki ryhmähaastattelut esittelemällä itsemme ja kertaamalla miksi ja mihin tarkoitukseen opinnäytetyö tehdään. Kerroimme haastattelun luottamuksellisuudesta ja osallistumisen vapaaehtoisuudesta sekä keskeyttämisen mahdollisuudesta. Kaikki ryhmähaastatteluihin osallistuneet henkilöt allekirjoittivat suostumuslomakkeen (liite 1) osallistumisestaan. Ryhmähaastattelut järjestettiin kunnantalon kokoustilassa ja jokaiselle ryhmähaastattelulle oli varattu aikaa tunti. Opinnäytetyön Bikva-mallin eteenpäin työstämisen vuoksi haastattelut nauhoitettiin.

6.1 Kehitysvammaisten henkilöiden ryhmähaastattelu

Kehitysvammaisten henkilöiden ryhmähaastatteluun osallistujat kutsuttiin kirjeellä (liite 2). Kutsuttavien henkilöiden osoitetiedot poimittiin kunnan vammaispalvelujen sähköisestä asiakastietojärjestelmästä, joten itsenäisen asumisen lisäksi valintakriteerinä oli vammaispalvelujen asiakkuus. Itsenäisesti tai puolisonsa kanssa asuvia kehitysvammaisia henkilöitä kunnan alueella asuu 25. Ryhmähaastattelut järjestettiin kolmessa ryhmässä. Kutsukirjeet kehitysvammaisten henkilöiden ryhmähaastatteluun lähetettiin vammaispalveluiden toimistolta. Tällöin emme tiedäneet, ketkä henkilöt oli kutsuttu mihinkin ryhmään. Haastattelut toteutettiin syyskuussa 2014. Haastatteluun osallistui kahdeksan henkilöä.

Höggabban (2008) mukaan Bikva-mallissa asiakkaat arvioivat ryhmähaastattelussa palvelun hyviä ja huonoja puolia eli miksi ja mihin asioihin he ovat tyytyväisiä ja mihin eivät. Haastattelun tarkoituksena on saada tietoa asiakkaiden palvelukokemuksista ja laatuarvioinneista. Tästä huolimatta laadimme haastatteluiden tueksi haastattelurungon (liite 3) Harjajärveä (2009) mukailleen. Tämän rungon tarkoituksena oli varmistaa, että haastatteluissa muistetaan käydä läpi kaikki ne asiat, joiden arvioimme vaikuttavan kehitysvammaisten henkilöiden itsenäiseen asumiseen liittyviin tuen tarpeisiin.

Kehitysvammaisten henkilöiden ryhmähaastatteluissa roolimme oli toimia keskustelun avaajina ja herättelijöinä. Ryhmän osallistujat olivat kommunikaatiotaitoiltaan ja temperamentiltaan erilaisia. Tästä syystä roolinamme oli puheenvuorojen mahdollistaminen hiljaisemmille osallistujille.

Vuorovaikutus ryhmähaastatteluissa ei tapahtunut ainoastaan meidän välityksellä. Keskustelu oli vilkasta ja haastatteluun osallistuneet henkilöt kokivat osallistuminen merkitykselliseksi. Ryhmähaastattelu auttoi osallistujia muistamaan toisten puheenvuoroista omia kokemuksiaan. Myös toisten puheenvuoroja kommentoitiin ahkerasti. Yksi haastatteluun osallistunut henkilö oli kirjannut etukäteen ylös asioita, joita halusi tuoda haastattelussa esille.

6.2 Työntekijöiden ryhmähaastattelu

Kehitysvammaisten henkilöiden kanssa työskentelevien työntekijöiden ryhmähaastattelu toteutettiin syyskuussa 2014. Kutsun ryhmähaastatteluun työntekijät saivat joko sähköpostilla tai omalta esimieheltään. Työntekijöiden osallistumista säätelivät työntekijöiden työvuorot ja muut työntekoa määrittelevät tekijät. Ryhmähaastatteluun osallistui neljä henkilöä.

Bikva-mallin mukaisesti tämän vaiheen ryhmähaastattelussa lähtökohtana toimivat asiakkaiden esiin tuomat näkemykset ja arviointikriteerit. Keskustelussa pohditaan syitä esille nousseisiin asioihin ja voidaan myös arvioida johdon toimintaa. Tavoitteena on pohtia työntekijöiden omia käytäntöjä asiakkaiden palautteen perusteella ja tehdä konkreettisia ehdotuksia palvelun parantamiseksi. Työntekijät ovat pakotettuja miettimään ja refleктоimaan työtapojaan, koska ovat tilanteessa, jossa heidän tulee pohtia työtä omasta ja asiakkaan näkökulmasta. Tässä ryhmähaastattelussa piilee Bikva-mallin käyttökelpoisuuden riski: työyhteisössä saattaa muodostua puolustuspuhetta, joka estää työkäytänteiden refleктоimisen. (Högnabba 2008, 12.)

Työntekijöiden haastatteluun olimme koonneet haastattelurungon kehitysvammaisten henkilöiden ryhmähaastatteluiden nauhoitusten perusteella. Haastattelurunko jaettiin haastattelun aluksi kaikille haastatteluun osallistuneille työntekijöille. Etenimme haastattelussa niin, että luimme haastattelurungosta kohdan kerrallaan ja työntekijät nostivat siitä esiin omia näkemyksiään, toimintatapojaan ja kehittämissuhteita.

Tässä ryhmähaastattelussa roolinamme oli tuoda esille kehitysvammaisten henkilöiden ryhmähaastatteluista esille nousseita asioita haastatteluihin osallistuneiden henkilöiden kokemana. Meidän tuli olla roolissamme neutraaleja ja puolueettomia.

6.3 Johtohenkilöiden ryhmähaastattelu

Vammaispalveluiden johtohenkilöiden ryhmähaastattelu pidettiin lokakuussa 2014. Kutsun haastatteluun henkilöt saivat sähköpostitse vammaispalveluiden palveluesimieheltä. Haastatteluun osallistui neljä henkilöä. Ryhmähaastattelua

varten olimme laatineet niin kehitysvammaisten henkilöiden kuin työntekijöiden ryhmähaastatteluiden pohjalta haastattelurungon asioiden läpikäymisen nopeuttamiseksi ja aikataulussa pysymiseksi. Tämän haastattelurungon olimme toimitaneet palveluesimiehelle ryhmähaastatteluun kutsutuille henkilöille etukäteen toimitettavaksi.

Högnabban (2008) mukaan Bikva-mallin toteuttamisen kolmannessa vaiheessa johtohenkilöt keskustelevat yhdessä asiakkaiden ja työntekijöiden antamasta palautteesta ja sopivat muutosta vaativista toimenpiteistä. Saatuun palautteeseen johtaneen syyn pohtiminen mahdollistaa oppimisprosessin myös tässä organisaation portaassa, useimmiten se edistää organisaation asiakaslähtöisyyttä. (Högnabba 2008, 12.)

Toivoimme haastattelurungon etukäteen toimittamisen mahdollistaneen haastatteluun osallistuvien henkilöiden ennakkotutustumisen aiheeseen ja mahdollisten palveluiden kehittämisideoiden syntymisen jo ennen haastattelua. Haastattelurunkoon tutustuminen mahdollisti johtohenkilöille tarkentavien kysymysten esittämisen ryhmähaastattelun aikana.

Roolimme tässä ryhmähaastattelussa oli tuoda esille kehitysvammaisten henkilöiden kokemuksia ja työntekijöiden näkemyksiä. Tässä haastattelussa oli runsaasti rönsyilevää keskustelua. Tehtävänämme oli pitää keskustelun tarkoitus ja aihe selkeänä keskustelun aikana.

6.4 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys

Bikva-mallissa haastattelijan rooli on neutraali ja hänen tulisi olla osallistujille vieras henkilö. Haastattelijalla toimii ajatusten ja ideoiden välittäjänä. Kuitenkaan täydellinen neutraalius ei ole aina mahdollista. Ryhmähaastatteluissa syntyy paljon keskustelumateriaalia, josta haastattelijalla joutuu haastattelutilaisuuksien välillä valikoimaan, työstämään ja teemoittamaan materiaalia seuraaviin haastatteluihin. Tällöin korostuu haastattelijan tiedon muokkaajan rooli. Tämä rooli korostuu myös viimeisen ryhmähaastattelun jälkeen, jolloin haastattelumateriaalista kootaan mahdolliset kehittämissuositukset. (Koivisto 2007, 46.)

Bikva-mallin ryhmähaastatteluihin osallistuneista henkilöistä toiset olivat meille entuudestaan tuttuja. Emme kuitenkaan työskentele sen kunnan palveluksessa, jossa opinnäytetyö toteutettiin. Pidimme haastattelijan roolimme johtolankana kuuntelemista ja kerätyn tiedon jakamista. Oma näkemyksemme ei saanut vaikuttaa haastatteluihin millään tavoin. Näin ollen jouduimme tarkoin miettimään, että emme tuo haastattelutilaisuuksissa omaa mielipidettämme esille. Ajoittain kaikissa haastatteluissa tehtävänäimme oli pitää keskustelu tarkoitettussa aiheessa.

Keskikokoisessa kunnassa vammaispalveluiden työntekijät työskentelevät pienehkön asiakaskunnan kanssa ja asiakassuhde on saattanut kestää useita vuosia. Eettisyyttä tarkasteltaessa on mahdollista, että kehitysvammaisten henkilöiden palautteet saattoivat henkilöityä työntekijöille, jolloin kehitysvammaisen henkilön anonymisuus ei toteudu. Haastattelun tuloksista osa saattoi vaikuttaa työntekijästä tietyn asiakkaan kertomalta. Tämä tuo esiin sen, että kyseisestä asiasta on voitu keskustella jo aiemmin.

Haastattelupaikaksi valitsimme yhdessä vammaispalveluiden esimiehen kanssa kunnantalon. Toivoimme kokoontumistilan olevan haastateltaville neutraali ympäristö. On vaikea tietää, millaisen mielikuvan haastattelupaikka on synnyttänyt haastatteluun kutsutuille henkilöille, mutta emme saaneet siitä opinnäytetyön aikana palautetta.

Yksi haastateltavista henkilöistä osallistui sekä työntekijöiden että johdon haastatteluihin. Olisi ollut toivottavaa, että haastateltavat olisivat osallistuneet vain siihen haastatteluun, johon he oman roolinsa puolesta kuuluivat. Tämä seikka saattoi heikentää työntekijöiden ryhmähaastatteluihin osallistuneiden henkilöiden anonymiteettiä. Kehittämistehtävään osallistuneiden henkilöiden anonymiteettisuojaan lisäämiseksi opinnäytetyössämme ei tuoda esille henkilöiden eikä kunnan nimeä.

7 Opinnäytetyön tulokset

Tulosten esittely perustuu kehitysvammaisten henkilöiden, työntekijöiden ja johtohenkilöiden ryhmähaastatteluissa esille nostamiin seikkoihin. Tulokset tuo-

daan esiin opinnäytetyössä käytettävän asumiseen liittyvän tuen tarpeen jaotteen mukaisesti (ks. Harjajärvi 2009).

7.1 Kehitysvammaisten henkilöiden ryhmähaastatteluiden tulokset

Ryhmähaastatteluihin osallistuneet itsenäisesti asuvat kehitysvammaiset henkilöt toivat haastattelun aikana esille omia näkemyksiään. Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää kehitysvammaisten henkilöiden tuen tarvetta itsenäisessä asumisessa. Haastattelussa nousi esille myös kehitysvammaisten henkilöiden kokemuksia työtoiminnasta. Bikva-mallin mukaisesti toteutetussa haastattelussa asiakkaat nostavat itse esille omat ideansa tai kokemansa ongelmat, jotka eivät muuten tule kuulluksi (ks. Krogstrup). Tästä syystä tuomme opinnäytetyön tuloksissa esille myös työtoiminnan.

Jokapäiväiset tarpeet

Tukea jokapäiväisten tarpeiden toteutumiselle saatiin asuntolan henkilökunnalta tai läheisiltä. Kehitysvammaiset henkilöt kokivat haastatteluhetkellä saamansa tuen riittäväksi. He kertoivat osaavansa huolehtia itsenäisesti kodin askareistaan kuten ruoan valmistuksesta, peseytymisestä sekä ruokaostoksista.

Työntekijöiden kotikäyntien toivottiin kohdentuvan enemmän omien tarpeiden mukaisesti. Kotikäynneissä haluttiin kiinnittää huomiota niiden määrään, kestoon ja sisältöön. Myös työntekijöiden tavoitettavuutta ilta- ja yöaikaan toivottiin. Haastatteluihin osallistuneita henkilöitä ei pelottanut omassa asunnossaan, mutta toimintaohjeita poikkeustilanteille, kuten sairauskohtauksen tai onnettomuuden sattuessa, ei ollut.

Kehitysvammaisuuteen liittyvät erityistarpeet

Haastatteluun osallistuneet henkilöt kokivat saavansa riittävästi tukea kehitysvammaisuuteen liittyviin erityistarpeisiin. Näitä erityistarpeita ovat mm. oppiminen, kommunikaatio sekä itseä koskeva päätöksenteko. He tiesivät, mistä apua tai tukea voi tarvittaessa pyytää. Tukea saatiin niin työntekijöiltä kuin läheisiltäkin. Avun pyytämiseen ei kaikilla haastateltavilla ollut välineitä, esim. puhelinta.

Vapaa-ajan viettoon liittyvistä retkistä, matkoista ja tapahtumista toivottiin työntekijöiltä tasapuolista tietoa. Työmotivaatio oli toisilla heikko eikä työtehtäviä koettu mielekkääksi. Myös työstä saatu korvaus oli haastateltavien mielestä huono. Oman rahan käyttöön toivottiin lisää vaikutusmahdollisuuksia.

Kehitysvammaan yhdistyvät moninaiset tarpeet

Kehitysvammaan yhdistyvien moninaisia tarpeita käsiteltäessä keskusteltiin päihteiden käytöstä ja liitännäissairauksista. Kehitysvammaiset henkilöt kokivat, että päihteiden käyttö on heillä hallinnassa ja he tietävät omat rajansa alkoholin käytössä. Haastateltavat tiedostivat esimerkiksi sen, että alkoholin käyttö ei saa aiheuttaa seuraavana päivänä poissaoloa työstä.

Ryhmähaastatteluun osallistuneet kokivat kunnan terveystalveluiden toimivan omalla kohdallaan hyvin. He kokivat saavansa terveystalveluiden käyttämiseen tarvitsemansa avun ja tuen joko työntekijöiltä tai läheisiltään. Hyvän hoitosuhteen koettiin pelaavan myös mielenterveystalveluissa.

Muuta haastattelussa esille nousutta

Ryhmähaastatteluissa keskustelu oli vapaamuotoista ja näin ollen haastattelun aikana nousi esille asioita, jotka eivät selkeästi kuuluneet minkään edellä mainitun osion alle.

Kehitysvammaisten henkilöiden kanssa tulevaisuutta ei ollut suunniteltu. Kysyttäessä esimerkiksi millaisena he näkevät elämänsä 70-vuotiaina, toiset halusivat sivuuttaa koko ajatuksen ja toisia se hieman huvitti ajankohdan kaukaisuuden vuoksi. Erityisesti tulevaisuuden ajattelu oli haasteellista henkilöille, jotka saavat tällä hetkellä tarvitsemansa tuen pääasiassa läheisiltään.

Toisilta kehitysvammaisilta henkilöiltä saatava vertaistuki oli haastatteluun osallistuneiden mukaan tärkeää. Sosiaalinen elämä ja ystävyysuhteet lisäsivät hyvinvoinnin tunnetta tai päinvastoin. Tuen saanti lähityöntekijöiltä tunneasioihin koettiin vähäiseksi tai tukea piti osata itse etsiä.

7.2 Työntekijöiden ryhmähaastattelun tulokset

Työntekijöiden ryhmähaastattelussa nousivat esille haastatteluun osallistuvien työntekijöiden erilaiset roolit. Ryhmähaastatteluun osallistunut työntekijät saattoivat kuulua ryhmään, joka tuki kehitysvammaisia henkilöitä arjessa tai työntekijöiden rooli oli enemmän palveluiden suunnittelussa.

Jokapäiväiset tarpeet

Kehitysvammaisen henkilön kotikäynnin tarpeellisuuden määrittelee työntekijä. Palvelusuunnitelmaa tehtäessä tai päivitettäessä näkemystä asiaan kysytään myös kehitysvammaiselta henkilöltä itseltään. Kotikäyntien tarkoituksena on huolehtia ravinnosta, puhtaudesta ja lääkkeistä. Käyntien määrää tai pituutta ei ole mitenkään määritelty, vaan niitä voidaan toteuttaa esimerkiksi kehitysvammaisen henkilön terveydellisen tilanteen mukaan.

Kotikäyntien aikana keskustellaan yhdessä tekemisen lomassa kehitysvammaisen henkilön esille tuomista asioista. Työntekijät pitivät näitä keskusteluja tärkeinä, varsinkin jos läheisiä ihmisiä ei ole. Kontaktit kehitysvammaisen henkilön ja työntekijän välillä voivat tapahtua myös puhelimitse tai asuntolalla.

Työntekijät ovat miettineet tavoitettavuuttaan ilta- ja yöaikaan. Työntekijöiden jatkuva saatavilla olo voisi heidän mielestä lisätä kehitysvammaisten henkilöiden houkutusta soitella ilman mitään asiaa. Kuitenkin työntekijät kokivat tärkeänä, että kehitysvammaisilla henkilöillä olisi olemassa joku ihminen, jolle voisi aina soittaa.

Työntekijät eivät nähneet ongelmallisena toimintasuunnitelman puutteellisuutta poikkeustilanteiden sattuessa. Työntekijöiden ryhmähaastattelussa nousi esiin näkemys, jonka mukaan itsenäisesti asuvan kehitysvammaisen henkilön tulee pärjätä yksin ja hänen tulee osata hakea tarvittaessa apua.

Tuen saannin parantamiseksi työntekijät ehdottavat, että asuntolan iltavuoroon tulisi lisätä henkilöstöresurssia. Tällöin käyntejä kehitysvammaisen henkilön kotiin voitaisiin tehdä asuntolalta myös iltaisin.

Kehitysvammaisuuteen liittyvät erityistarpeet

Työntekijöiden mielestä kehitysvammaisten henkilöiden vapaa-aikaan liittyvässä tiedottamisen viivästyemisessä on kyse päivästä. Koska useimmiten tiedot tulevista tapahtumista, kuten matkoista, retkistä tai konsertista, kerrotaan kotikäyntien yhteydessä, ei tietoa jaeta samanaikaisesti kaikille. Tietoa ei myöskään voida antaa kaikille tasapuolisesti, esimerkiksi matkoista, sillä niihin osallistuminen ei ole henkilöstöressin vuoksi kaikille mahdollista. Työntekijät kertoivat myös tietävänsä, mikä vapaa-ajan meno sopii kenellekin ja täten he miettivät asian valmiiksi.

Kehitysvammaisten henkilöiden saama palkka oli myös työntekijöiden mielestä pieni. Palkan porrastaminen esimerkiksi työkeskuksella tuottavuuden mukaan nähtiin ongelmalliseksi, koska se aiheuttaisi kateutta. Avotyötoiminnassa palkan porrastaminen voisi työntekijöiden mielestä kannustaa paremmin työntekoon, mutta kuitenkin heidän mielestään samasta työstä tulee saada sama palkka.

Tuloa pienentää osaltaan myös se, että siitä maksetaan ateriamaksua. Tämä aterian maksullisuus asettaakin kehitysvammaiset henkilöt eriarvoiseen asemaan sillä toisissa avotyöpaikoissa lounas on maksuton ja toisissa siitä tulee maksaa itse. Tosin eväiden syöminenkin työpaikoilla on mahdollista.

Työntekijöiden mielestä kehitysvammaisten henkilöiden palkkaukseen tulisi budjetoida enemmän rahaa. Työpaikalla maksuton ruokailu lisäisi kulutukseen jäävän rahan määrää. Työn teon merkityksellisyyttä kehitysvammaisille henkilöille lisää työn sosiaalinen vuorovaikutus. Työntekijöiden näkemyksen mukaan työssä käyminen muodosti kehitysvammaisille henkilöille päivärytmin sekä mahdollisti lounasruokailun.

Oman rahankäytön päätäntä vallan lisäämiseen työntekijät eivät kokeneet vaikuttamisen mahdollisuuksia. Heidän mielestään tulisi pohtia, mitä asialle voisi tehdä. Työntekijöiden kokemuksen mukaan edunvalvojat voisivat käyttää enemmän joustavuutta ja yksilöllisyyttä rahankäytön suhteen. Kehitysvammaisten henkilöiden kokemus vallankäytön kohteena olemisesta voi muodostua siitä, että edunvalvojat jäävät heille etäisiksi. Vuoropuhelu rahankäytöstä kehitysvammaisen henkilön ja edunvalvojan välillä käydään työntekijän välityksellä.

Työntekijät kertovat käyttörahan olevan samansuuruinen varallisuudesta riippumatta siksi, ettei käyttörahan suuruus aiheuttaisi kateutta.

Kehitysvammaan yhdistyvät moninaiset tarpeet

Toisin kuin kehitysvammaiset henkilöt, työntekijät näkivät, että päihteiden käyttö pysyy hallinnassa käyttörahan kontrolloinnin turvin eikä oman päihteiden käytön kontrolloimisen vuoksi. Työntekijöiden mielestä käyttörahan suurentaminen voisi lisätä päihteiden käytön tuomia ongelmia.

Terveyspalveluiden toimiminen nähtiin olevan onnistuneen tuen saannin ansiota. Työntekijät osallistuvat kehitysvammaisten henkilöiden kassa lääkärikäynteihin ym. tarvittaviin palveluihin tuen tarpeen mukaisesti.

Muuta haastattelussa esille nousutta

Työntekijöiden kokemuksen mukaan kehitysvammaisten henkilöiden tulevaisuuden suunnitteleamattomuus johtuu enimmäkseen heidän läheistensä haluttomuudesta ajatella tulevaisuutta. Työntekijöiden mielestä läheiset näkevät työntekijät uhkana. Läheiset eivät halua laskea kehitysvammaisesta läheisestään irti tai sitten tulevaisuudella ei haluta pelotella. Tulevaisuuden suunnittelun esilleoton, esimerkiksi palvelusuunnitelman yhteydessä, työntekijät kokivat vaikeaksi.

Sen lisäksi että tulevaisuuden suunnitteleamattomuus johtuisi läheisten haluttomuudesta, nähtiin sen olevan myös kehitysvammaisten henkilöiden ajattelemisen taidon puutetta. Ryhmähaastattelussa nousi esiin mielipide, jonka mukaan kehitysvammaisten henkilöiden koettiin olevan taitamattomia ajattelemaan elämää eteen tai taaksepäin. Tästä syystä nähtiin, että he ovat kykenemättömiä tulevaisuuden suunnitteluun.

Työntekijöiden keskustelussa ei noussut esille kehitysvammaisten henkilöiden tuen tarpeen kartoittamisen tarvetta, ennen kuin he tarvitsevat asumisensa tuksi muutakin kuin läheisensä apua. Palveluiden kartoitus aloitetaan silloin, kun henkilö ”tippuu” kunnallisiin palveluihin. Näiden uusien asiakkaiden palvelut tulee hoitaa jo olemassa olevilla resursseilla. Työntekijät ovatkin miettineet, kuinka tulevaisuudessa tarpeisiin pystytään vastaamaan.

Työntekijät toivoivat, että vanhemmat alkaisivat irtautua kehitysvammaisista lapsistaan samalla tavalla kuin muista lapsistaan. Tämä mahdollistaisi arjen taitojen opettelun ja niissä kehittymisen ennen aikuistumista.

Kehitysvammaisten henkilöiden sosiaaliset suhteet ovat työntekijöiden mielestä tärkeitä. Työntekijät kannustavat ja ohjaavat ystävyssuhteiden solmimiseen. Näiden suhteiden luomiseen panostetaan erityisesti silloin, kun palveluiden piiriin tulee uusi asiakas. Passiivisten kehitysvammaisten henkilöiden aktivoiminen ystävyssuhteisiin on haasteellisena. Tunneasioiden tuen vähyys koettiin työntekijöiden keskuudessa olevan enemmänkin henkilökemian kuin ammattitaidon asia.

Työntekijöiden ehdotuksia itsenäisen asumisen palvelun parantamiseksi

Kehitysvammaisten henkilöiden kanssa työskentelevät työntekijät näkevät palvelun kehittämisen ongelmana rahan puutteen ja vammaispalveluiden käytössä olevien tilojen vääränlaisen kohdentumisen asiakkaiden käyttöön. Työntekijät ehdottivat palveluiden parantamiseksi vammaispalveluiden henkilöstöressurssin lisäämistä niin, että itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten henkilöiden tukemiseen olisi omat työntekijät. Tämä resurssien lisääminen mahdollistaisi heidän näkemyksensä mukaan myös tuen tarpeen kartoittamisen uusien asiakkaiden kanssa. Tällä hetkellä työntekijät kokevat työskentelevänsä resurssiensa ääri rajoilla.

Työntekijät toivat haastattelussa esille aikaisemmin käytössä olleen asuntolan toimintaperiaatteen. Tuolloin asuntolan asukkaat muuttivat asuntolasta asumaan itsenäisesti ja he saivat tarvitsemansa tuen kotipalvelun työntekijöiltä. Nämä kaksi kotipalvelun työntekijää työskentelivät vain itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten henkilöiden kanssa.

7.3 Johtohenkilöiden ryhmähaastattelun tulokset

Johtohenkilöiden ryhmähaastattelussa nousee esiin kehitysvammaisten henkilöiden itsenäiseen asumiseen liittyvät kehittämistarpeet ja työn kehittämiseen vaikuttavat taloudelliset seikat. Ryhmäkeskustelussa tuli esille myös tulevien itsenäistyvien kehitysvammaisten henkilöiden asumisvalmennus. Opinnäyte-

työssämme keskitymme haastatteluhetkellä itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten henkilöiden asumisessa tarvitsemaan tukeen.

Jokapäiväiset tarpeet

Vammaispalveluiden johtohenkilöiden ryhmähaastattelussa huomio kiinnittyi vammaispalveluiden asiakkaille tehtäviin palvelusuunnitelmiin. Keskustelussa tuli esille, kuinka asiakkaan toiveet tulevat palvelusuunnitelmaa tehtäessä esille, jos asiakas ottaa ne itse puheeksi. Monesti asiakkaat eivät kuitenkaan osaa tehdä niin. Johtohenkilöiden keskuudessa koetaan, että aikuiset kehitysvammaiset henkilöt ovat tottuneet olemaan johdettuina ja ohjattuina. Omaaloitteinen roolinotto toiminnan ohjaamisessa on puutteellista taidon vähäisen harjaannuttamisen vuoksi.

Ryhmähaastattelussa palvelusuunnitelmaan toivottiin yksilöllisyyttä ja kehitysvammaisen henkilön oman näkemyksen selvittämistä hänen tuen tarpeestaan. Omahoitajan toivottiin keskustelevan kehitysvammaisen henkilön elämästä hänen kanssaan ennen palvelusuunnitelman tekemistä. Tässä keskustelussa tulisi asiakkaan ääni kuuluviin.

Yksilöllisiä suunnitelmia hädän hetkellä toimimiseen pidettiin tärkeänä. Kehitysvammaisen henkilön tukena voisi olla esimerkiksi turvapuhelin, jolla voisi kutsua luokseen tarvittaessa apua esimerkiksi kotihoidosta tai yöpartiosta. Johtohenkilöiden näkemyksen mukaan ei voi ajatella, että itsenäisesti asuvan henkilön täytyy vain selvitä. Ryhmähaastattelussa muistutettiin, että kunnan kaikki palvelut on tarkoitettu kaikille kuntalaisille ja niillä voitaisiin turvata itsenäistä asumista ilta- ja yöaikaan.

Kehitysvammaisuuteen liittyvät erityistarpeet

Ryhmähaastatteluun osallistuneet johtohenkilöt pitivät hyvänä, että työntekijät kertoivat vapaa-aikaan liittyvistä toiminnoista kehitysvammaisille henkilöille henkilökohtaisesti. Tietoinen tiedottamatta jättäminen koettiin eettisesti arveluttavana toimintana. Työntekijän tulee osata perustella ymmärrettävästi, jos tiedotettuun toimintaan ei ole jostain syystä mahdollista kaikkien osallistua.

Kehitysvammaisten henkilöiden työmotivaatioon ja työtehtävien mielekkyyteen voitaisiin vaikuttaa kunnan työtoimintaa kehittämällä. Työtoiminnan kehittämässä halutaan jäädä odottamaan tuleva sosiaalihuollon lakiuudistusta.

Vammaispalveluiden johtohenkilöt näkivät kehitysvammaisten henkilöiden kannalta hankalana sen, jos tulojen suuruuden vuoksi työtoiminnasta saatu työosuusraha menisi verolliseksi. Avotyötoiminnan järjestämisessä koettiin haasteellisenä se, että kehitysvammaiset henkilöt kilpailevat samoista työpaikoista kuntouttavassa työtoiminnassa olevien henkilöiden kanssa.

Avotyötoimintapaikan tarjoaville työnantajille voidaan suositella sitä, että kehitysvammaiselta työntekijältä ei peritä maksua ateristiasta. Siihen ei voida työnantajaa kuitenkaan velvoittaa.

Johtohenkilöt haluaisivat tietää, millä perusteella kehitysvammaisten henkilöiden käyttörahan suuruus määräytyy. Edunvalvoja jää asiakkaalle etäiseksi, jos työntekijä ottaa häneen aina yhteyttä. Edunvalvojat kutsutaan mukaan palvelusuunnitelmapalaverieihin, mutta he eivät pysty osallistumaan palaverieihin ajan puutteen vuoksi.

Kehitysvammaan yhdistyvät moninaiset tarpeet

Vammaispalveluiden johtohenkilöt näkivät, että kehitysvammaisten henkilöiden päihteiden käytössä itsemääräämisoikeuslaki selkeyttää arkityöskentelytilanteita. Terveyspalveluiden toimivuuteen oltiin johtohenkilöiden ryhmähaastattelussa tyytyväisiä. Terveyskeskuksessa työskentelevät tutut lääkärit, jotka osaavat ohjata tarvittaessa esim. kehitysvammapoliklinikan palveluihin.

Johtohenkilöiden näkemykset aikaisemmissa haastattelussa esille nousseisiin asioihin

Vammaispalveluiden johtohenkilöistä oli huolestuttavaa, että työntekijät eivät kokeneet palveluiden tarpeen ennakointia tarpeellisenä. Heidän näkemyksen mukaan palvelujärjestelmän kehittäminen perustuu ennakointiin, ja tässä asiantuntijoina toimivat vammaispalveluiden työntekijät. Työntekijöiden tehtävänä on tuoda asiaa eteenpäin johtohenkilöiden tietoisuuteen.

Palveluita suunniteltaessa kehitysvammaisten henkilöiden perheiden kanssa on mietittävä ja räätälöitävä palveluiden tarve tulevaisuuden varalle. Johtohenkilöiden on suunniteltava, kuinka palveluita voidaan yhdistää niin, että kehitysvammaisten henkilöiden palveluiden tuottamiseksi voidaan tehdä yksilöllisiä ratkaisuja. Kaikille kuntalaisille tulee mahdollistaa asumisen monimuotoisuus. Itsenäistyvän kehitysvammaisen henkilön asumisen tarve ei välttämättä ole ympärivuorokautinen tehostettu asuminen, vaan esimerkiksi palveluasuminen.

Vammaispalveluiden johtohenkilöiden näkemyksen mukaan palveluita tulee suunnitella uudelleen jo olemassa olevan henkilöstön ja talousarvion turvin. Henkilöstöresurssia tai rahaa ei voida lisätä. Haasteita kehitysvammaisten henkilöiden tukemiseen tuo osaltaan myös asuntolan asukkaiden ikääntyminen. Tämä seikka sitoo vammaispalveluiden henkilöstöresurssia asuntolaan, joten työntekijöiden irrottautuminen yksin tai puolison kanssa asuvien kehitysvammaisten henkilöiden tukemiseen hankaloituu.

8 Opinnäytetyön johtopäätökset ja pohdinta

Opinnäytetyön tarkoituksen ja tavoitteiden saavuttamista voitiin tarkastella kysymällä, pystyikö opinnäytetyö vastaamaan asetettuihin kehittämiskysymyksiin. Keskeisintä opinnäytetyössä oli kehitysvammaisten henkilöiden oman näkemyksen esiintuleminen ja kuuleminen itsenäisen asumisen tarpeissa.

8.1 Johtopäätökset

Opinnäytetyön kehittämistehtävän tulosten perusteella kehitysvammaiset henkilöt kokevat saavansa riittävästi tukea itsenäiseen asumiseen. Kunnan tarjoama tuki ei kuitenkaan aina kohdistu yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Opinnäytetyön ryhmähaastatteluihin osallistuneet kehitysvammaiset henkilöt tiesivät, mistä apua oli mahdollista saada, mutta tukea ei ollut tarjolla ympärivuorokautisesti. Avun pyytämiseen tarvittava välineistö oli toisien kohdalla puutteellinen, kaikilla ei ollut esimerkiksi puhelinta. ARAn ja Kehitysvammaliiton yhteistyössä toteutetussa Arjen keskiössä -hankkeessa tulee esille, että tieto avun saamisesta riittää luomaan turvallisuuden tunnetta (ks. Hintsala & Mietola).

Työntekijät pohtivat opinnäytetyön ryhmähaastattelussa, että heidän jatkuva tavoitettavissa olemisensa voisi lisätä kehitysvammaisten henkilöiden turhaa yhteydenpitoa. Heidän tulee pärjätä yksin myös yllättävän hädän hetkellä. Vammaispalvelun johtohenkilöiden näkemysten mukaan yksilölliset toimintaohjeet hädän hetkellä ovat välttämättömät. Oma ovi -oppaassa tuodaan esille esimerkkejä Skotlannista, jossa runsaasti tukea tarvitsevat henkilöt voivat asua itsenäisesti yksilöllisen tukisuunnitelman turvin (ks. Kehitysvammaliitto).

Kehitysvammaiset henkilöt toivat ryhmähaastatteluissa esille halunsa päättää itse, mihin järjestettyihin tapahtumiin osallistuvat. Työntekijät kokivat kuitenkin tietävänsä, mitä tapahtumaa tulee tarjota kenellekin. Johtohenkilöiden mielestä toimintamalli oli eettisesti arveluttava. Kehitysvammaisten henkilöiden mieltymyksiä vapaa-ajanviettoon voisi kartoittaa esim. Näin minä pärjään - itsearviointimenetelmän avulla. Menetelmä tukisi myös osallisuutta palvelusuunnitelman valmistelussa ja laadinnassa. (ks. Rajalahti ym.)

Työntekijöiden näkemyksen mukaan kehitysvammaisten henkilöiden tulevaisuuden suunnittelemattomuus johtuu heidän läheistensä haluttomuudesta käsitellä tulevaisuutta. Työntekijät toivat esille, että läheiset kokevat heidät uhkana eivätkä halua laskea kehitysvammaisesta läheisestään irti. Paavolan (2006) pro gradu -tutkielman tuloksissa kehitysvammaisten nuorten vanhemmat kokivat tarvitsevansa tiedollista tukea asumisesta itselleen ja nuorelle. Tämän tuen puute estää nuoren tulevaisuuden suunnittelun. Paavolan (2006) tulokset tukevat työntekijöiden näkemystä kehitysvammaisen nuoren irtaantumisesta lapsuudenkodista. Paavola toteaa nuoren itsenäistymisen valmiuksia heikentävän äiti-lapsi -suhteen kiinteyden, ylihuolehtivaisuuden ja kehitysvammaisen lapsen hoidollisuuden. (ks. Paavola.)

Työntekijät tuovat opinnäytetyön ryhmähaastattelussa esille kunnassa aiemmin toteutetun palvelumallin. Palvelumallissa kaksi kodinhoitajaa on työskennellyt kehitysvammaisten henkilöiden itsenäisen asumisen tukena. Aiemmin toteutettu palvelu on mukailnut Joensuun ja Kontiolahden sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistoiminta-alueen itsenäisesti asuville kehitysvammaisille tarjoamaa itsenäisen tuen kotipalvelua (ks. Joensuun ja Kontiolahden sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistoiminta-alue). Johtohenkilöiden halu toteuttaa kehitysvammaisille

henkilöille yksilöllisesti suunniteltua itsenäistä asumista on sosiaalihuoltolain (1301/2014) hengen mukaista. Yksilöllisiä asumisratkaisuja voidaan toteuttaa esimerkiksi KVPS:n asuntohankinnoilla (ks. Kehitysvammaisten palvelusäätiö).

8.2 Pohdinta

Opinnäytetyötä tehtäessä yhteistyö kunnan vammaispalveluiden kanssa sujui hyvin. Kehitysvammaisten henkilöiden lähi-ihmisiä oli informoitu opinnäytetyöstä ja haastatteluista. Ryhmähaastattelukutsussa oli vammaispalveluiden palveluesimiehen yhteystiedot mahdollisia yhteydenottoja varten sekä nimemme ja sähköpostiosoitteemme.

Kehitysvammaisten henkilöiden ryhmähaastatteluihin osallistui 25 kutsutusta henkilöstä kahdeksan. Haastatteluihin osallistumatta jättäminen voi olla osoitus siitä, että henkilöt voivat päättää itseään koskevista asioista tai sitten henkilöt saattoivat kokea kehittämistehtävämme tarpeettomaksi.

Useamman kehitysvammaisen henkilön osallistuminen haastatteluihin olisi voinut monipuolistaa aineistoa ja muuttaa tuloksia sekä sisältöä. Tuloksia olisi voinut muuttaa myös toisten työntekijöiden osallistuminen haastatteluun. Laadullisen tutkimuksen heikkous on kohdejoukon pienuus ja yleistämisen ongelmallisuus (ks. Hirsjärvi ym.). Laadullisen tutkimuksen vahvuuksia ovat tutkimukseen osallistuvien henkilöiden näkökulman ja todellisuuden avautuminen, tutkimuksen syvyys ja yksityiskohtaisuus sekä avoimuus ja ennalta arvaamattomuus. Opinnäytetyössämme tulevat esille nämä Hirsjärven esittämät laadullisen tutkimuksen vahvuudet. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007. 170-171.)

Tekemissämme haastatteluissa voi korostua yksittäisen henkilön mielipide. Kuitenkin ryhmähaastatteluissa kaikilla oli mahdollisuus osallistua keskusteluun ja tuoda esiin käsiteltävissä asioissa oma poikkeava näkökulmansa. Opinnäytetyön tulokset on saatu yhden kunnan vammaispalveluissa työskenteleviltä henkilöiltä ja saman kunnan alueella itsenäisesti asuvilta kehitysvammaisilta henkilöiltä. Näin ollen tulokset eivät ole laadullisen tutkimuksen mukaisesti yleistettävissä toisen kunnan alueelle.

Bikva-mallin rakenne antaa hyvän mahdollisuuden niin tutkimustiedon saamiselle kuin sen hyödyntämisellekin. Ryhmähaastatteluissa kerätty tieto tavoitti jo haastattelurungoissa kaikki yhteistyön osapuolet. Työntekijöiden ja johtohenkilöiden haastattelurunkoja ei ole opinnäytetyön liitteinä, sillä haastattelurungoissa esiin tuodut asiat on kirjoitettu tuloksiin. Bikva-mallin avulla voidaan hyvin selvittää kehitysvammaisten henkilöiden itsenäisen asumisen tuen tarpeet ja heidän saamiensa palveluiden kohtaaminen. Mallia käyttämällä opinnäytetyön tulokset ovat nopeasti hyödynnettävissä kunnan palveluiden kehittämiseen.

Opinnäytetyömme tulokset osoittivat, että kehitysvammaisilla henkilöillä on mielipiteitä ja he haluavat tuoda niitä esiin. Haastatteluiden perusteella tiedetään, että osaan kehitysvammaisten henkilöiden itsenäiseen asumiseen liittyviin tarpeisiin on kunnassa vastattu. Kehitysvammaisten henkilöiden ryhmähaastatteluissa tuli esille, että toiset saavat paljon tukea itsenäiseen asumiseen läheisiltään. Läheisiltä saatu runsas tuki voi vaikuttaa siihen, että palvelujärjestelmän tiedossa oleva tuen tarve on kehitysvammaisella henkilöllä huomattavasti pienempi, kuin se todellisuudessa on.

Opinnäytetyön tuloksien perusteella voidaan tehdä konkreettisia muutoksia palvelukäytäntöihin. Kunnan palveluita kehitettäessä tarvitaan kehitysvammaisten henkilöiden, työntekijöiden ja johtohenkilöiden välistä vuoropuhelua. Näin voidaan edistää kehitysvammaisten henkilöiden tunnetta oman mielipiteensä ilmaisun merkityksestä ja lisätä heidän itsemääräämisoikeuttaan ja yhdenvertaisuuttaan. Opinnäytetyöstä saadun tiedon hyödyntäminen ei toteudu, jos tiedon jatkokäsittely keskittyy ainoastaan työntekijöiden ja johtohenkilöiden vuoropuheluun ja keskusteluun resursseista. Me itse ry:n asuntopoliittisessa julkilausumassa todetaan *Älkää suunnitelko tai rakentako mitään meitä kuulematta!*

Opinnäytetyön tuloksia on mahdollista hyödyntää jatkotutkimuksissa esimerkiksi asumisvalmennusta kehitettäessä. Työntekijöiden haastatteluissa ilmeni ennakkoimattomuus tulevista asiakkaista sekä uusien asiakkaiden pitkä tutustumisaika, jolloin tuen tarvetta selvitetään. Asumisvalmennuksella olisi myönteinen vaikutus niin työntekijän kuin asiakkaankin ennakointiin. Työntekijöillä oli hyviä kokemuksia aikaisempien vuosien toimintamalleista, työntekijöiden toimenkuvista ja asiakkaiden itsenäisen asumisen taitojen asteittaisesta kehittämisestä. Näitä

kokemuksia voidaan hyödyntää työn kehittämisessä muokkaamalla ja soveltamalla niitä tähän päivään.

Palveluiden kehittäminen vaatii poliittisia päätöksiä. Työntekijöiden näkemysten mukaisesti työtä voidaan kehittää resursseja lisäämällä. Kunnan vammaispalveluiden kehittämisessä ei pidä väheksyä työn organisointia, työtapojen muuttamista eikä asenteiden merkitystä. Johtohenkilöiden haastatteluissa todettiin, että kehitysvammaisille henkilöille tarjottavien palveluiden kehittäminen tulee tapahtua työtä kehittämällä ja organisoimalla, resurssien lisääminen ei ole mahdollista. Uudistuneen sosiaalihuoltolain (1301/2014) hengen mukaisesti on hyvä muistaa johtohenkilöiden ryhmähaastatteluun osallistuneen henkilön sanat *Kunnan kaikki palvelut on tarkoitettu kaikille kuntalaisille.*

Kuviot

Kuvio 1. Kehitysvammaisen henkilön asumisen tarpeet Harjajärven (2009) mukaan, s 18.

Kuvio 2. . Bikva-mallin prosessikuvaus Krogstrupin (2004) mukaan, s 21.

Lähteet

Ahltén M. 2014. Henkilökohtaista budjetointia kokeilemaan! Teoksessa Ahltén M. (toim.) 2014. Tiedän mitä tahdon! Kokemuksia henkilökohtaisen budjetoinnin kokeilusta vammaispalveluissa. http://www.kehitysvammaliitto.fi/wp-content/uploads/tiedan_mita_tahdon_loppuraportti.pdf, 15-24. Luettu 24.1.2015.

AAIDD. 2013. American Association of Intellectual and Developmental Disabilities. Frequently Asked Questions on Intellectual Disability. http://aidd.org/intellectual-disability/definition/faqs-on-intellectual-disability#.Ux4PxPI_u-0 Luettu 1.12.2014.

Harjajärvi, M. 2009. Kuntien näkemyksiä kehitysvammaisten ja mielenterveyskuntoutujien asumispalvelujen kysynnästä ja tarjonnasta sekä kehittämishaasteista. Teoksessa Harjajärvi, M., Kairi, T., Kuusterä, K. & Miettinen, S. Toimivatko kehitysvammaisten mielenterveyskuntoutujien asumispalvelut? Näkemyksiä palvelujen käyttäjiltä ja niiden järjestäjiltä. Kehitysvammaliiton selvityksiä 3, 8-58.

Hintsala, S. & Ahltén, M. 2011. Perustuuko asuminen tarpeisiin vai järjestelmien ylläpitämiseen? Teoksessa Ripatti, P. (toim.) Kehitysvammaisten asuminen: Uusi reformi, 18-23.

Hintsala, S. & Mietola, R. 2013. "Vain me ja tavallinen kerrostalo" Yhteiskehitteyllä uusia asumisen ratkaisuja. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen raportteja 6/2013. <http://www.ara.fi/download/noname/%7BD0D72795-AB35-4697-8CCA-FABDC8555143%7D/90902>. Luettu 25.1.2015

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 11. painos. Helsinki: Tammi.

Högnabba, S. 2008. Muuttaako asiakkaan puhe työkäytäntöjä. Tutkimus Bikva arviointimenetelmän vaikutuksista. Stakesin raportteja 34/2008

Joensuun ja Kontiolahden sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistoiminta-alue. 2013. Kehitysvammaisten tuetun kotona asumisen palvelut. <http://www.joensuu.fi/documents/11127/215947/Kehitysvammaisten+tuettu+kotona+asumisen+palvelukuvaus/2870e5f7-04a6-428c-9982-c663fdef4bc3>. Luettu 25.1.2015.

Kaski, M., (toim.) Manninen, A. & Pihko, H. 2009. Kehitysvammaisuus. 4.uudistettu painos. Helsinki: WSOY

Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunta 2011. Yksilöllisen tuen laatukriteerit. http://www.kvank.fi/wp-content/uploads/Yksilollisen-tuen-laatukriteerit_kesakuu-2011.pdf. Luettu 29.1.2015.

Kehitysvammaliitto 2008. Oma ovi, oma tuki. Näkökulmia kehitysvammaisten ihmisten yksilölliseen elämään.

http://www.kvtl.fi/media/Julkaisut/Oppaat/1256545820oma_ovi_-opas.pdf. Luettu 25.1.2015.

Kehitysvammaisten palvelusäätö. Omarkodin hankinta.
<http://www.kvps.fi/asuminen/oman-kodin-hankinta>. Luettu 25.1.2015.

Koivisto, J. 2007. Kuinka paljon asiakkaan sana painaa. Stakesin raportteja 21/2007. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201204193841>. Luettu 25.1.2015.

Krogstrup, H. 2004. Asiakaslähtöinen arviointi: Bikva-malli.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201204193603>. Luettu 24.11.2014.

Me Itse ry. 2001. Asumispoliittinen julkilausuma. <http://www.kvtl.fi/fi/meitse/tavoitteemme/julkilausumat/#Asumispoliittinen%20julkilausuma>. Luettu 25.1.2015.

Paavola, M. 2006. Kehitysvammaisen nuoren itsenäistyminen ja sen tukeminen. Tampereen yliopisto. Hoitotieteen laitos. Pro gradu- tutkielma.
<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/93494/gradu01136.pdf?sequence=1>. Luettu 30.1.2015.

Rajalahti, A. & Ahlstén M. 2014. Henkilökohtaisen budjetoinnin toteutus Van- taalla ja Eksotessa. Teoksessa Ahlstén M. (toim.) 2014. Tiedän mitä tahdon! Kokemuksia henkilökohtaisen budjetoinnin kokeilusta vammaispalveluissa.
http://www.kehitysvammaliitto.fi/wp-content/uploads/tiedan_mita_tahdon_loppuraportti.pdf, 21-24. Luettu 24.1.2015.

Rajalahti, A., Ristikartano, K., Kosola, M., Ahlstén, M. & Koski, M. 2013. Näin minä pärjään! Oma arvioni avun ja tuen tarpeistani.
<http://www.thl.fi/documents/470564/817072/Nain-mina-parjaan.pdf/7d01ccb0-15e8-405d-a63a-2049811700dd>. Luettu 23.11.2014.

Reijonen, M. 2011. Yhteisellä asialla, asiakkaan kanssa – asiakaslähtöisen arviointin Bikva-menetelmä ja sen käyttö. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteen tiedekunta. Ammattikasvatuksen tutkimus- ja koulutuskeskus. Ammatillinen lissensiaatintyö. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uta-1-21192>. Luettu 25.1.2015.

Seppälä, H. 2010. Hoivan ja asumisen välimaastossa. Teoksessa Teittinen, A. (toim.) Pois laitoksista! Vammaiset ja hoivan politiikka. Helsinki: Hakapaino, 180-185.

Sosiaalihuoltolaki

Sosiaali- ja terveysministeriö 2010a. Julkaisuja 2010:4. Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle. Suomen vammaispoliittinen ohjelma VAMPO 2010-2015.
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=1087414&name=DLFE-12157.pdf. Luettu 21.11.2014.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2010b. Kuntakirje 16.11.2010. Valtioneuvoston periaatepäätöksen toteuttaminen: Ohjelma kehitysvammaisten asumisen ja siihen liittyvien palvelujen järjestämiseksi.
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=39502&name=DLFE-10827.pdf. Luettu 30.1.2015.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2015. Sosiaalihuoltolaki.
<http://www.stm.fi/sosiaalihuoltolaki>. Luettu 12.2.2015.

Suomen YK-liitto 2012. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja.
http://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/ykn_vammaissopimus_uudistettu_painos_2012.pdf. Luettu 21.11.2014.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014a. Vammaispalvelujen käsikirja.
<http://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/palvelujen-jarjestamisprosessi/palvelutarpeen-selvittaminen/kehitysvammaisen-henkilon-toimintakyvyn-arviointi>. Luettu 20.11.2014.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014b. Vammaispalveluiden käsikirja.
<http://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/tutkimus-kehittaminen/henkilokohtainen-budjetointi>. 25.11.2015.

Ulkoasiainministeriö 2015. Ulkoministeri Tuomioja tyytyväinen eduskunnan päätökseen, jolla vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyn YK:n yleissopimuksen ratifiointiprosessi etenee. Tiedote 70/2015.
<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=322176&nodeid=15146&contentlan=1&culture=fi-FI>. Luettu 4.3.2015.

Viitala, S., Wiinikka, T. & Åkerblom, S. 2007. Parempaan kehitysvammaisten asumiseen. Viiden asumisyksikön arviointi. Helsinki: Edita Oy.

**Suostumus haastatteluun ja
opinnäytetyöhön osallistumiseen**

Opinnäytetyön tekijät: Riikka Inkinen, Päivi Toiviainen

**Opinnäytetyön nimi: Bikva-malli itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten
henkilöiden asumisen arviointimenetelmänä**

Olen saanut riittävästi tietoa kyseisestä opinnäytetyöstä ja olen ymmärtänyt saamani tiedon. Minulla on ollut mahdollisuus esittää kysymyksiä ja olen saanut kysymyksiini riittävät vastaukset. Tiedän, että minulla on mahdollisuus keskeyttää osallistumiseni missä tahansa vaiheessa ilman, että se vaikuttaa saamiini palveluihin. Suostun vapaaehtoisesti osallistumaan tähän opinnäytetyöhön liittyvään tutkimukseen.

Aika ja paikka

Asiakas

Opiskelijat

Liite 2(3)

Saatekirje

XXXX

Hei,

Olemme sosionomi (AMK) – opiskelijoita. Teemme opinnäytetyötä, jonka tavoitteena on selvittää itsenäisesti asuvien kehitysvammaisten henkilöiden asumiseen ja elämiseen liittyviä tarpeita. Opinnäytetyömme aiheen olemme saaneet XXXXXXXXXX vammaispalveluilta. Teemme opinnäytetyön yhteistyössä heidän kanssaan.

Tiedonkeruun suoritamme ryhmähaastatteluina. Kutsumme haastatteluihin kaikki XXXXXXXX itsenäisesti asuvat kehitysvammaiset henkilöt. Olemme jakaneet haastateltavat kolmeen ryhmään sopivan ryhmäkoon vuoksi.

Kutsumme sinut ryhmähaastatteluun

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

XXXXXXXXXXXX

Haastattelemme toisena ajankohtana myös vammaispalveluiden työntekijöitä ja XXXXXXXX vammaispalveluiden esimiehiä. Esittelemme teiltä haastatteluissa saamamme tiedon näissä haastatteluissa. Näin saatamme teidän esiin tuomat asumiseen ja elämiseen liittyvät tuen tarpeet ja toiveet niille tahoille, jotka tekevät yhteistyötä kanssanne ja vastaavat palveluista sekä niiden kehittämisestä.

Osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja osallistumisen voi halutessaan keskeyttää. Haastatteluissa saamamme tieto käsitellään luottamuksellisesti eikä henkilöllisyytesi tule esiin missään vaiheessa. Osallistumalla annat tärkeää tietoa, jotta XXXXXXXX voi kehittää vammaispalveluja tulevaisuudessa. Lisätietoja aiheeseen liittyen voitte kysyä XXXXXXXXXX vammaispalveluiden palveluesimies XXXXXXXX.

Opinnäytetyömme valmistuu vuoden 2015 aikana. Valmis opinnäytetyö on luettavissa internet-sivustoilla osoitteessa www.teseus.fi. Teseus on ammattikorkeakoulujen julkaisuarkisto, jonne valmiit opinnäytetyöt arkistoidaan.

XXXXXXXX

Riikka Inkinen

Päivi Toiviainen

riikka.inkinen@student.saimia.fi

paivi.toiviainen@student.saimia.fi

Liite 3 (3)

HAASTATTELURUKO ITSENÄISESTI ASUVIEN KEHITYSVAMMAISTEN HENKILÖIDEN RYHMÄHAASTATTELUUN xxxxxxx

Jokapäiväiset tarpeet (itsestä huolehtiminen, terveys, kodin askareet jne.)

- tuki kodin askareissa
 - tuki henkilökohtaisesta hygieniasta huolehtimisessa
 - tuki terveydentilan huolehtimisessa
 - tuki turvallisuuden varmistamisessa
 - tuki sosiaalisten suhteiden ylläpitämisessä
 - tuki vapaa-ajan vietossa, miten vapaa-ajan vietto ohjautuu?
 - tuki harrastuksissa
-
- Mihin tukea tarvitsee?
 - Mistä tai keneltä tukea saa?
 - Onko tukea haettu?
 - Onko tyytyväinen tuen laatuun ja määrään?

Kehitysvammaisuuteen liittyvät erityistarpeet (oppiminen, kommunikaatio, itseä koskevat päätökset jne.)

- apu informaation ymmärtämisessä
 - tuki päätöksenteossa
 - tuki palvelujen suunnittelussa
 - tuki uusien asioiden oppimisessa
 - tuki kommunikaatiossa
-
- Kuka auttaa kun oma taito tai ymmärrys ei riitä?
 - Onko saamasi tuki oikein kohdennettua?

Kehitysvammaan yhdistyvät moninaiset tarpeet (liitännäissairaudet, sosiaaliset ongelmat jne.)

- haaste mielenterveys- ja päihde ongelmissa
- haaste dementiaassa
- haaste liitännäissairauksissa
- tuki lääkehoidossa

- Miten yhteistyö terveyspalveluiden kanssa sujuu?

PALVELUIDEN HYVÄT JA HUONOT PUOLET

MIKSI JA MIHIN ASIOIHIN OLLAAN TYYTYVÄISIÄ JA MIHIN EI?